

BENĞİ

Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi
BENĞİ World Journal of Yörük-Türkmen Studies

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/bengi>

ISSN: 2717-6584

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki Osmanlı Eserlerinin Kültür Turizmine Etkisi Üzerine Bir İnceleme

A Study on the Effect of Ottoman Artifacts on Cultural Tourism in the Turkish Republic of Northern Cyprus

doi: 10.58646/bengi.1512898

Geliş/Received: 09 Temmuz 2024

Kabul/Accepted: 07 Eylül 2024

Selahattin Kabakci*

Özet

Turizm endüstrisi, teknolojinin gelişmesi ile turizm faaliyetlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Turizm birçok ülke için birincil gelir kaynağını oluşturmaktadır. Turizmin önemli bir türü olan kültür turizmi, turistlerin yeni deneyimler kazanmalarına ve ziyaret ettikleri ülke veya bölgenin kendine özgü somut ve soyut değerlerini tanımalarına olanak sağlamaktadır. Bu makalenin amacı, kültür turizmi adı altında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tarihi ve burada bulunan Osmanlı eserleri hakkında farkındalığı artırmaktır. Turistlerin bu yerleri ziyaret etmesini teşvik ederek, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde deniz, kum ve güneş turizmine alternatif olarak kültür turizminin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Kültür Turizmi, KKTC, Osmanlı Eserleri.

* Sorumlu Yazar/Corresponding author: Drnt., Selçuk Üniversitesi, e-posta: selahattin.kabakci@gmail.com. Orcid: 0009-0008-6406-7104.

Atıf/Citation: Kabakci, S. (2024). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki Osmanlı Eserlerinin Kültür Turizmine Etkisi Üzerine Bir İnceleme. BENĞİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi, 2024 (3), 510-558.

Abstract

The tourism industry has significantly impacted tourism activities, especially with the advancement of technology. Tourism constitutes a primary source of income for many countries. Cultural tourism, a key type of tourism, allows tourists to gain new experiences and familiarize themselves with the unique tangible and intangible values of the country or region they visit. The aim of this article is to increase awareness of the history of the Turkish Republic of Northern Cyprus and the Ottoman artifacts found there under the banner of cultural tourism. By encouraging tourists to visit these sites, the goal is to promote cultural tourism as an alternative to sea, sand, and sun tourism in the Turkish Republic of Northern Cyprus.

Keywords: Tourism, Cultural Tourism, KKTC, Ottoman Artifacts.

Giriş

Turizm endüstrisinin temel işlevi turistlere hizmet etmektir. Tüm sektörlerin karşılıklı olumlu ilişkileri turizm endüstrisinin sürekliliğini sağlamaktadır. Turizm endüstrisini, ulaşım, konaklama, rekreasyon ve yiyecek-içecek işletmeleri oluşturmaktadır. İlk çağlardan günümüze kadar insanın merak duygusu, yeni yerler keşfetme, farklı deneyimler kazanmak gibi istekleriyle bulunduğu yerden başka bir yere seyahat etmesi, turizm ürün ve hizmetlerinin oluşmasını sağlamıştır. Bu turizm ürün ve hizmetlere, ulaşım aracılığıyla hızlı, kolay ve aktif olarak erişim sağlanmaktadır (Camilleri, 2018: 6).

Kültür turizmi ile turistlerin gitmiş oldukları yerin tarihini, kültürünü, yemek, sanatını, mimarisini, gelenek- göreneklerini, festivallerini, tarihi yerlerini, müzelerini, flora ve founasını ayrıca gidilen yerdeki yaşayan insanların gündelik hayatlarını tanıma ve deneyimleyerek yeni kültürleri öğrenmiş olmaktadır. Kültür turizmi çerçevesinde ülkenin veya bölgedeki yaşayan medeniyetlere ait günümüze kadar gelen restorasyonlu veya orijinal hali korunmuş mimari yapıların yanı sıra müzeler ile geçmiş dönemde yaşamış medeniyetlere ait nesnelerin ve sanat eserlerinin sergilenmesi turistlerin o dönemde yaşama hissini uyandırmaktadır (Whyte, Hood, ve White, 2012: 8).

Yeni Taş Devri, Bronz Çağı, Eski Mısır Dönemi, Hitit Dönemi Finikeliler Dönemi, Asurlular Dönemi, Mısır Dönemi, İran Pers Dönemi, Pers ve Helen Dönemi, Ptolemiler Dönemi, Roma Dönemi, Bizans Dönemi, Haçlılar Dönemi, Lusignan Dönemi, Venedik Dönemi, Osmanlı Dönemi, İngiliz Dönemi, Kıbrıs Cumhuriyeti ve son olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dönemi gibi evreleri kapsayarak geniş bir tarihi geçmişe sahip olan Kıbrıs, kapsamlı bir kültür çeşitliliğine sahiptir. Bütün dönemler tarih boyunca birbirlerini etkilemiştir. Kıbrıs'ın Osmanlı Dönemi'nde Türk mimarisini yansıtan eserler olarak camiler, kiliseden çevrilen camiler, hanlar, hamamlar, çeşmeler, su kemerleri, kaleler, konutlar, tekkeler ve türbeler yapılmıştır (Ertürk, 2018b: 4).

1. Turizm Kavramı

Turizmin temelini, insanın psikolojik tatmin duygusu oluşturmaktadır. Turizm kavramının daha iyi anlaşılması için turizm sözcüğü incelendiğinde Latince kökenli olup Latince'de dönme hareketini ifade eden "tornus" sözcüğünden "tour" ve touring kelimeleri türetilmiştir. Hareket edilen yere dönmek şartıyla gerçekleştirilen seyahat, tour sözcüğü ile ifade edilmiştir. Touring sözcüğü, zevk için yapılan eğitsel ve kültürel özellik gösteren seyahatler için kullanılmaktadır. Turizm (tourism) sözcüğü ise "tur yapan" anlamına gelen "tourist" sözcüğü ile "tour" sözcüğünden doğmuştur (Özdipçiner ve Soydaş, 2016: 2).

Birleşmiş Milletlere bağlı ve küresel turizm konusunda önde gelen uluslararası kuruluş olarak tanınan Dünya Turizm Örgütü (WTO) turizmi şu şekilde açıklamaktadır: Eğlence, iş ve diğer amaçlarla art arda bir yıldan fazla olmamak üzere ikamet ettikleri yerlerin dışındaki yerlere seyahat eden ve orada kalan kişilerin faaliyetleridir (Rowe, Smith ve Borein, 2002: 3).

Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği tarafından 1980'te yapılan turizmin tanımı olarak, insanların ikamet ettikleri yerlerin dışında yerlere seyahat ve turizm sektöründe faaliyet gösteren iş yerlerinin ürettiği mal ve hizmetlerin tüketilmesidir.

Çeşitli turizm tanımlarından hareketle turizm kavramı hakkında şu sonuçları çıkartabiliriz (Ünüvar, 2008: 5);

- Turizm, kişilerin devamlı ikamet ettiği yer dışına yaptıkları seyahat hareketleridir.
- Turizm faaliyeti içinde var olan seyahat hareketi kişilerin iradeleriyle gerçekleştirilmelidir.
- Seyahatin, turizm olayı sayılabilmesi için para kazanmak, askeri, politik, siyasi amaçlar dışında yapılması gerekmektedir.
- Yer değiştirme faaliyetinin turizm olarak nitelendirilebilmesi için kişinin gittiği yerde en az bir gece konaklaması şarttır.
- Konsolosluk temsilcileri, diplomatlar, mülteciler vb. turizm faaliyeti içinde değerlendirilmezler.

1.1. Turizmin Önemi

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, turizm, dünya ekonomisinde en hızlı gelişen ve genişleyen sektörlerden biri haline gelmiştir. Turizm, çoğu zaman diğer birçok endüstri gibi bölgesel veya ulusal kalkınma için bir araç olarak kullanılmıştır. Turizm sektörü, yaygın biçimde gelir, iş ve vergi gelirlerinin oluşturulmasında, ödemeler dengesi problemlerinin hafifletilmesinde, bölgesel ve ulusal ekonomik gelişmelere katkıda bulunmada rol oynayan önemli bir faktör olarak yerini almıştır (Çımat ve Bahar, 2003: 2).

Turizm hem ulusal ekonomiye katkıda bulunan hem de uluslararası kültürel ve toplumsal iletişimi sağlayıcı ve bütünleştirici etkisi ile dünya barışının korunmasında büyük payı olan bir sektördür. Turizmi diğer sektörlerden ayıran en önemli özelliği onun bir hizmet sektörü olmasıdır. Turizm sektörü hizmet sektörüne dahil edildiği için emek yoğun üretim gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle emek becerisinde meydana gelecek değişim, ürünün kalitesinin düşmesini ve yükselmesini etkilemektedir. Turizm sektöründe ürün ve fiyat standartları; yere, zamana ve ziyaretçiye göre değişebilir. Bu sektördeki girişimciler, ilgili

sektöre yapılan kamu harcamalarıyla ve alt yapı çalışmalarıyla çok yakından ilişki içindedirler. Bu nedenle kaliteli bir turizm hizmeti, kamu ve özel sektörün birlikte oluşturacakları turizm bilincinde sağlanabilecektir (Yurdakul ve Özgencil, 2017: 174).

Ülkelerin gelir kaynağının ilk sırası turizme yer verilmiştir. Turizm sadece tek başına seyahat getirisi sağlanmamaktadır. Seyahatin yanı sıra konaklama, yiyecek-içecek, rekreasyon, hediyelik eşya ve dağıtım işletmelerinin turizm gelir getirisine büyük ölçüde katkısı bulunmaktadır.

Turizm endüstrisinin sürekli ve aktif kullanılması gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde doğrudan ülke ekonomisine önemli ölçüde etki etmektedir. Turizmin önemini şu şekilde sıralayabiliriz;

- Ülkeye başka ülkelerin para biriminin girmesini sağlamaktadır,
- Turizm alanına yapılan yatırımlar ve yapılanmalar ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır,
- Ülkedeki işsizlik probleminin azalmasını sağlamaktadır,
- Bölgeler arası gelişmişlik düzeyindeki farklılıkların azalmasını sağlamaktadır,
- Yabancı turistlerin ülkeye gelmesiyle kültürler arası iletişimi artırmaktadır.

Ülkeler turizm gelirlerini arttırmak için mevcut turizm yönelimlerine ek olarak farklı turizm türlerine yönelmeleri ile alternatif turizm (gastronomi, sağlık, hüzün, spor, etkinlik, kruvaziyer vb. turizm çeşitleri) kaynakları oluşturarak turistlerin farklı istek ve ihtiyaçlarını karşılanması ülkenin turizm pazar payının artmasını sağlamaktadır. Artan pazar payı ile ülkenin ulusal ekonomisi gelişmektedir.

1.2. Kültür Turizmi

Kültür kelimesi, Latince'deki 'Cultura' ya da 'Colera' ediminden kaynaklanmaktadır. Tarımsal anlamda ekip biçmek, sürmek ve ürün yetiştirmek şeklinde kullanılan 'Cultura' nın, ilk kez insan deneyimi ve onun yaşama tarzı olarak anlam kazanması, Almanya'da 1750'den sonra gözüken gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Kültür kavramı, insanın zihinsel kapasitesinin yarattığı bir değer olarak kullanılmaya başlamıştır. 1843'te Gustav Klemm tarafından yazılan 'İnsanlığın Genel Tarihi' adlı kitapta 'Kültür' sözcüğüne, çok açık ve net bir şekilde bir insan topluluğunun yetenek ve becerileri, sanatları ve gelenekleri olarak topyekûn yaşama tarzı şeklinde anlam kazandırılmıştır (Usal ve Kuşluvan, 1998: 105).

Türk dil kurumu sözlüğüne göre kültür; tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede

kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin (Türk Dil Kurumu, 1998: 1436).

Kültür teriminin iki ana tanımı vardır: birincisi antropolojik yaklaşım olarak tanımı, tam/büyük yaklaşım sanat, müzik, edebiyat, dil, gelenekler, din, yemek, ev, mobilya, silah vb. gibi tüm insan etkinliklerinin kültürel olduğu; İkinci tanımı, insan faaliyetinin yalnızca entelektüel, ahlaki ve estetik yönlerinin kültürel olarak sınırlandırılmış olmasıdır (Matuchniak-Krasuska, 2015: 234).

Kültür turizmi, “bir bölgede yaşayan bir insan grubuna özgü somut ve soyut özelliklerinin, ziyaretçinin ilgi ve amacına göre gerçek ortamında deneyimlenmesi için yapılan seyahat” olarak tanımlanmaktadır. Bu basit tanım, kültürün değişik unsurlarına göre insanların seyahat edebileceklerine ve hepsinin kültür turisti olduğuna işaret etmektedir. (Bahçe, 2009: 3).

Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO), Çin'in Chengdu şehrinde düzenlediği 22. Genel Kurul Toplantısında, Kültür turizmi, ziyaretçilerin temel motivasyon kaynakları, bir turizm destinasyonundaki somut ve somut olmayan kültürel turistik yerleri/ürünleri öğrenmek, keşfetmek, deneyimlemek ve tükettikleri bir turizm türüdür. Bu turistik yerler/ürünler bir bireyin bir dizi ayırt edici maddi, entelektüel, manevi ve duygusal özellikleriyle ilgilidir. Sanat ve mimariyi, tarihi ve kültürel mirası, mutfak mirası, edebiyat, müzik, yaratıcı endüstriler ve yaşam tarzlarıyla yaşayan kültürler, değer sistemleri, inançlar ve gelenekler” olarak tanımlamıştır. Bu yeni tanım, kavramın çok daha geniş bir doğasını doğrulamaktadır. Sadece tarihi alanlar ve anıtlarla değil, aynı zamanda çağdaş kültür turizminin yaşam tarzları ve gündelik kültürün bir parçası olduğunu göstermektedir (Islomov, 2021: 288).

Kültür turizmine eğilimi olan turistler diğer turizm türlerine eğilimi olan turistlere göre farklı kişilik özelliklerine sahiptir. Kültür turizmine katılan turistlerin, kültürel ürün türlerine göre farklı kişilik özelliklerine sahip olmasına rağmen diğer turizm türlerinin turistleri ile bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir araştırmada kültürel turistin çok yaygın olduğunu sonucuna varılmıştır. Kültürel turistlerin genel özellikleri şunlardır (Silberberg, 1995: 363);

• Turistlerin gelir düzeyleri çok yüksektir ve tatilleri boyunca çok fazla para harcamaktadırlar,

• Ziyaret ettikleri bölgede çok fazla vakit geçirmektedirler,

• Genellikle otellerde veya motellerde konaklamaktadırlar,

• Alışveriş imkânlarından çok fazla faydalanmaktadırlar,

• Ziyaret ettikleri bölgedeki yerel halka göre eğitim düzeyleri daha yüksektir,

- Kadın katılımcılar erkek katılımcılara göre daha fazladır,
- Çoğunlukla orta yaş turisti (25 – 60 yaş) kültür turizmini tercih etmektedir.

2. Kıbrıs'ın İsim Kökeni ve Konumu

Akdeniz'in doğu ucunda yer alan Kıbrıs, Sicilya ve Sardunya Adaları'ndan sonra bu denizdeki en büyük üçüncü adadır. Adanın toplam yüzölçümü 9.251 km² olup 3355 km²'si KKTC'ye aittir. Türkiye'den 70 km, Suriye'den 100 km, Mısır'dan 370 km, Rodos'tan 400 km ve Girit'ten de 500 km uzaklıktadır. Adanın ismi en çok kabul gören görünüşe göre Latince bakır anlamına gelen “aes cuprium” kelimesinden gelmektedir (Önalp, 2007: 9).

Türkçe'de Kıbrıs, Arapça'da “Kubrus” (Kubruş), Batı dillerinde “Cyprus”, “Cypre”, “Chypre”, “Gipros” ve “Cypren” olarak adlandırılan ada; Mısır ve Hitit kaynaklarında müştereken Alaşya (Alasya) şeklinde geçerken, Mısır kaynaklarında, ayrıca “Asi” kelimesiyle de ifade edilmektedir. Asurlular'da “Yatnana” veya “Ya”, İbraniler'de “Kittim” denilen Kıbrıs; “Kypros” olarak ilk defa Homeros'ta geçmektedir (Özmen, 2018: 22).

2.1. Kıbrıs'ın Tarihçesi

Kıbrıs coğrafi konumunun stratejik önemi olması nedeni ile tarih boyunca birçok uygarlığın egemenliği altında bulunmuştur. Kıbrıs'ta çok eski zamanlardan beri insan toplulukların yaşamış olduğu arkeolojik kazılar ile ortaya çıkmıştır. İnsanların adaya ilk kez M.Ö. 12.000 yıllarda Kıbrıs'a deniz yoluyla neolitik denizciler ulaşmayı başarmıştır. Kıbrıs'taki ilk yerleşimcilerin Neolitik Çağ'da Anadolu'dan ve Levant'tan gelen topluluklar olduğuna dair görüşler mevcuttur. Adanın güneyinde bulunan Khirokitia'nın M.Ö. 5800'den daha eski bir yerleşim yeri olduğu Karbon 14 metodu kullanılarak belirlenmiştir (Önalp, 2007: 9; Bar-Yosef Mayer, Kahanov, Roskin, ve Gildor, 2015: 412).

Kalkolitik Çağ döneminde adada yaşayanlar sayesinde bakırın ve bronzun gelişmesiyle birlikte daha fazla bakırın işlenmesi ve taşınması Kıbrıs'ı bir ticaret merkezi ve ihracatçı konumuna gelmiştir. Bu çağın sonlarına doğru Mısırlılar etkilerini göstermeye başlamışlar ve Mısır ile Girit arasında ticaret yapılmaya başlanmıştır (Mallinson, 2012: 9).

Bronz Çağ döneminde Kıbrıs'ın komşu ülkelerle, özellikle Anadolu ile ticari ve kültürel temasları çok gelişmiş ve Kıbrıs'tan Anadolu'ya bakır ihraç edilmiştir. Erken Bronz Çağı'ndan itibaren sürekli olarak Anadolu'nun etkisinde kalmaya başlamıştır. Başlangıçta Kıbrıs ve Anadolu'nun kültürel özellikleri birleşmiştir. Daha sonra ise saf Anadolu seramik tipi hâkim olmuştur. Bu dönemde Kıbrıs, Anadolu'nun özellikle batı (Truva - Yortan) ve güney bölgeleriyle sürekli temas halindedir. Kıbrıs'ın Kalkolitik devirdeki komşularıyla olan sınırlı ilişkisi, bu dönemde yoğunlaşarak, Anadolu'ya özgü çanak çömlek yapımı ve maden işleme

sanatı Kıbrıs'a gelmiştir. Aynı dönemde Anadolu'dan gelen insanlar, Kıbrıs'ın kültürünü zenginleştirmekle kalmamış, nüfusunu da artırmış ve halk kıyılarından uzaklaşarak vadilerde çoban ve çiftçi kulübeleri kurmuştur. Bu dönemde Kıbrıs'ta seramik endüstrisi yüksek bir seviyeye ulaşmış, ayrıca kaynaklardan çıkarılan bakır külçeler halinde dış ülkelere gönderilmiştir. Bakır, süs eşyalarında; daha sert olan tunç ise sadece silah yapımında kullanılmaya başlanmıştır. 1500'lerden itibaren Kıbrıslılar, Minoa Giriti'nin Linear A'sına benzeyen bir yazı şekli kullanmaya başlanmıştır. (Gözlü, 2011: 232-233).

Kültürel gelişim ve ekonominin olumlu hareketlenmesi Kıbrıs için avantaj sağlarken adanın savunmasının yetersiz olması, bu adanın zenginliğinden faydalanmak isteyen güçlü komşularını cezp etmiş ve Geç Bronz Çağı döneminde (yaklaşık M.Ö.1500–1450) Mısır Firavunu III. Thutmose'un orduları Kıbrıs'ı ele geçirmiştir. Ancak ada ile ilgilenen Hititler de bir süre Kıbrıs için Mısır ile mücadele etmiş ve Hitit Kralı III. Tudhaliya zamanında (M.Ö. 1320) Kıbrıs, Hitit Krallığı'nın egemenliği altına girmiş ve 120 yıl boyunca onun egemenliği altında kalmıştır. Hititliler Karpaz bölgesindeki Nitovikla'da yerleşip adadan bakır ihtiyaçlarını karşılamış ve aynı zamanda adayı sürgün yeri olarak kullanmışlardır. Hititlerin Kıbrıs'taki egemenliği, Hitit Krallığı'nın M.Ö. 1200'de yıkılması ile bitmiş ve Kıbrıs yeniden Mısır Firavunlarının egemenliği altına girmiş ve askeri üs olarak kullanmışlardır. Mısırlıların egemenliği sırasında Dor istilası sonrası Ege'den ve Anadolu'dan milletler Kıbrıs'a göç etmiş ve koloniler oluşturmuştur (Middle East Technical University, 2024).

M.Ö.1200 yıllarında Doğu Akdeniz'deki siyasal güçlerin ortadan kalkmasıyla Suriye bölgesinde hem iç ticaret hem de dış ticaret de tüm Akdeniz'i dolaşan Fenikeliler M.Ö.1100'ler de Cebelitarık Boğazına ulaşmıştır. Kıbrıs'ta (Salamis), Ege'de (Rodos, Thera gibi) Malta'da (Melite) Sicilya'da, Sardunya bölgelerine üstler kurmuşlardır. M.Ö.1000 yıllarında Kıbrıs'ta Fenike hâkimiyeti başlamıştır. Hz. Süleyman'ın kayın babası olan Tir (Sur) Kralı I.Hiram Kıbrıs'ta hâkimiyetini kurmuştur. 291 yıl süren bu dönemde Kıbrıs'ta kültür ve medeniyet sahasında büyük gelişmeler yaşanmıştır. III. Tiglat-pileser zamanında Kıbrıs'ta Asur nüfusu artmış ve III. Tiglat-pileser'in yerine geçen oğlu olan Asur kralı II. Sargon (Şarrukin) M.Ö.722-705'de Fenikelileri yenmiştir. M.Ö.709'da Samaria merkezli İsrail Devleti'ni ve Kıbrıs'ı ele geçirmiştir. Kıbrıs krallıkları Asur Krallarına bağlılık sözü vermiş ve haraç ödeyerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. M.Ö. 612'de Asur'un yıkılışına kadar egemenliğinde kalmışlardır. Doğu Akdeniz bölgesinde yerini tekrar Mısır almıştır. M.Ö. 609'da Sais Kralı Firavun II. Amasis bölgeye hâkim olmuş ve Kıbrıs'ı da tekrar almıştır. Salamis'i ve diğer Kıbrıs

şehirlerinin yönetimine Euelthon'u Firavun'un genel valisi olarak Kıbrıs'ı yönetmiştir. Bu dönemde maden ve kereste ihracatı daha çok mısır ve Suriye'ye yapılmıştır (Okkar, 2017: 34).

Mısır'ın son Firavunlarından II. Amasis ölmesi ile yerine oğlu III. Pisametik geçmiştir. Pers Kralı II. Kambises Mısır'da başlayan entrikalar üzerine saldırıya geçerek III. Pisametik'in esir olarak Sus şehrine yolladı ve M.Ö. 525'te Firavunların saltanatını sona erdirmiştir. Firavunların egemenliğinde olan yerler Perslere bağlanarak senede 350 talan vergi vermeye başlamışlardır. M.Ö. 500 yılında İyonlar, Perslere karşı isyan etti. Salamis şehrinin kralı olan Gorgos kardeşi Onesilos tarafından Perslere karşı isyan çıkarmasını istemiş fakat bu girişim başarısız olmuştur. Bunun üzerine Onesilos, Gorgos'un sur dışında gezmesinden faydalanarak şehrin kapılarını kapattı ve hükûmeti eline geçirmiştir. Bu duruma Kıbrıs'ın diğer kralları da isyan ettiler. Onesilos kendine katılmayan ve Fenike sömürgesi olan Amatus'un üzerine Yunan donanması ile birlikte yürümüştür. Pers komutanı Artybios'un emrinde bulunan kuvvetler, karada Kıbrıslılara karşı ve denizde ise Fenikeler ile İyon donanmaları arasında savaş başlamıştır. Fenikelilerin deniz savaşında yenilmeleri savaşın sonucunu etkilemedi. Kara savaşını kazanan Persler savaşı kazandı ve Onesilos öldürülmüştür. Kıbrıs tekrar Pers hâkimiyetine girdi. M.Ö. 411'de Perslerin Kıbrıs'a hâkim oldukları Darius ile Serhas zamanlarında Kıbrıs'ta hüküm süren ailenin (Teukrid) torunu olan Evagoras ise Yunanistan'da öğrenimini tamamladıktan sonra Kıbrıs'a gelerek Salamis Krallığını kurmuştur. Evagoras, Yunanlılar ile dostluk kurdu. Kıbrıs'ı Persler karşı isyana teşvik etmiş sonuç başarısız olmuştur. Perslere bilgi vermek kaydı ile krallığını kaybetmekten kurtarmıştır. M.Ö. 374'te suikast sonucu Evagoras öldürüldü ve yerine oğlu Nicocles geçmiştir (Alasya, 1964: 18-19).

Makedonya kralı Büyük İskender, M.Ö. 336'da babasının II. Philip'in öldürülmesinin ardından komutanlarca kral ilan edilmiştir. M.Ö. 334'ün ilkbaharında toplam 30 bin piyade ve 5 binin üzerinde süvariden oluşan ordusuyla yola çıkmış ve bu ordunun içinde 14 bin Makedonyalı ve Helen birliğine bağlı 7 bin asker ile birlikte M.Ö. 333'te İssos Savaşı'nda, Pers Kralı Darius'u kesin bir yenilgiye uğratmıştır. İskender, bu zaferden sonra Suriye ve Fenike'ye doğru ilerlemiştir. Amacı, Fenike kıyılarını fethederek pers donanmasını üstsüz bırakmak ve etkisizleştirmektir. Bir liman kenti olan Tyre ile yapılan kanlı bir kuşatma sonucunda Tyre kalesini de ele geçirmiştir. Tyre'nin kuşatılması sırasında Kıbrıs Kralları İskender'in yanında yer alarak donanma desteği vermişlerdir. Kıbrıs, M.Ö. 333'te Büyük İskender'e bağlanmış ve yardım eden Kıbrıs Kralları'na özerklik vermiştir. Kıbrıs'ın Büyük İskender için önemi, Batıdan gelebilecek tehlikelere karşı Kıbrıs'ı ileri bir karakol olarak kullanmıştır. M.Ö. 323'te Büyük İskender'in ölümü ile mirasçıları, zengin bir ödül olan Kıbrıs üzerine kavga ettikleri

zaman, Kıbrıs Kralları'nın da özerk yönetimleri sona ermiştir. Büyük İskender'in generallerinden biri olan Ptolemi Soter, Mısır'da Ptolemi Hanedanlığı'nı kurmuştur. Ptolemi, M.Ö. 321'de Kıbrıs'ı ele geçirmek için Salamis Kralı Nicocreon, Paphos Kralı Nicocles, Soli Kralı Pasocrates ve Amathus Kralı Androcles ile ittifak yapmıştır. Rakibi Antigonos Cyclops, Ptolemi'nin Kıbrıs'taki gücünü dengelemek için Kition, Lapithos, Marium ve Cyrenia (Girne) şehir kralları ile anlaşma yapmıştır. Ptolemi, M.Ö. 312'de bir ordu gönderip Antigonos'a destek veren şehir krallarını yenilgiye uğratmıştır. Fakat yapılan savaflara rağmen, M.Ö. 294'e kadar Kıbrıs'ı ele geçirememiştir. Bu savaflarda Kıbrıs şehir kralları zayıf düşerek yok olmuş ve çok sayıda insan ölmüştür. Bu dönemde ada, yarı bağımsızlık statüsüyle Mısır'a bağlanmış ve Kıbrıs şehir krallıkları kandırılarak, merkezi bir yönetim kabul edilmiştir. Helen olan Ptolemelerin olduğu dönemde Kıbrıs, büyük ölçüde Helenleşti ve Kıbrıs'ta karışık bir kültür oluşmuştur. Helenistik Kıbrıs'ta sanat ve felsefe gelişmiştir. Felsefenin önde gelen isimlerinden Kıbrıs'ın Kition şehriden olan ve Atina'da Stoacı okulun kurucusu Kıbrıslı Zenon'dur. Bu dönemde Kıbrıslılar, heykel ve tıp alanında da başarılı olmuşlardır. Ptolemeler döneminde, M.Ö. 320'de Kudüs'ün alınmasından sonra Kıbrıs'a Yahudiler de gönderilme ile birlikte bakırcılıkta yapılmıştır. Kıbrıs, Helenistik bir devlet olan Ptolemaioslar devletinin bir parçası olarak strategos denilen, Mısır kralına bağlı hükümet generalleri tarafından yönetilmiştir. Ptolemaios hanedanının tüm erkek hükümdarları, "Ptolemaios" ismini taşımışlardır. Ptolemaios hanedanı krallarının eşleri olan kraliçelerin bazıları kocaları ile kardeştir. Kraliçe isimleri çok kere Kleopatra, Arsinoe veya Bernice olmuştur. Ptolemaios hanedanının tarihte en ünlüsü, en son üyesi ve en son kraliçesi olan VII. Kleopatra'dır. İki buçuk asır süren iç çekişme ve entrikalarla devam eden Ptolemaios dönemi, M.Ö. 58 yılında komutan Marcus Porcius Cato tarafından ada Roma hâkimiyetine geçmiştir (Gözlü, 2011: 354-356).

Kıbrıs'ın Roma İmparatorluğu tarafından alınmasından sonra Aziz Claudius, Lex Clodia adında bir tasarı hazırlamış ve bu tasarı uyarınca Kıbrıs'ta bulunan krallığın son bulması kararı alınmıştır. M.Ö. 53-51 yılları arasında Kıbrıs'ta valilik yapan Claudius, ağır vergiler ve vergide usulsüzlük, eyaletlilerden aşırı talepte bulunma, eyaletlilere onurlandırma konusunda baskı yapma, yasadışı yollardan sağladığı finansmanla Roma'ya elçi gönderme, rüşvet ve haraç alma gibi fiillerin yaygın olması ekonomik ve siyasi sorunlara neden olmuştur. Bu nedenle halka uygulanan ağır vergiler uygulanmıştır. Claudius'un görevini bitirdikten sonra yerine M.Ö. 51'de Cicero adaya vali olarak atanmıştır. Aynı zamanda P. Cornelius Dolabella tarafından Claudius'a görevini kötüye kullanma ve vatana ihanet suçuyla dava açılmıştır. Fakat Caesar'ın katillerinden damadı Brutus, dostu Pompeius ve aynı grupta yer alan diğer

senatörlerden destek görmüş, her iki suçtan da aklanmıştır (Ertekin, 2008: 361). Cicero, hasat zamanında ortaya çıkan kıtlık sorununu çözmesi ve halka uygulanan ağır vergilerin kaldırılması sağlamıştır. Bu dönemde Salamis gibi liman şehirlerinde ticaretin gelişmesi ve zeytinyağı ticaretinin yapılması Kıbrıs'ın ekonomisi iyileşmiştir. Cicero Valiliği döneminde oluşturulan bir ordu Fırat Nehri'ni geçerek Anadolu'ya girmiştir. Amanos dağlarında yaşayan ve Roma hâkimiyeti altında olmayan kabileleri Roma İmparatorluğu egemenliğine katmıştır. Roma döneminde adada ekonomik, tarım, bayındırlık alanlarında gelişmeler yaşanmıştır. Gemicilik, Kıbrıs günlük yaşamı ve kültürünün önemli bir parçası olmuştur. Siyasi bütünlüğün simgesi olarak Kıbrıs Federasyonu adıyla para bastırılmıştır. Adanın yönetim şekli Roma prensiplerine göre olmuş ve adada büyük askeri birimlerin yerine küçük birimler yer almıştır (Akçay, 2018: 141-142).

M.Ö. 48'de, Mısır'daki faaliyetleriyle meşgul olan Julius Cesar, adanın kontrolünü IV. Arsinoe'e ve XIII Ptolemy bıraktı. M.Ö.36'da VII. Kleopatra'nın Kıbrıs'a tam anlamıyla hâkim olması Mark Anthony'nin desteğiyle olmuştur. M.Ö.30'da VII. Kleopatra'nın ölümü ile Kıbrıs, Octavian tarafından Roma'ya geri verilmiştir. Bu dönemin en önemli olaylarından biriside Kıbrıs'ta Hristiyanlığın başlamış olmasıdır. M.S. 45 yılında, Kıbrıslı bir Yahudi olan Havari Barnabas, arkadaşı Aziz Paul ve yeğeni Markos Hıristiyanlığı yaymak için gelmiştir. Paganların ve Yahudilerin bunlara karşı oldukça düşmanca tepkiler ile karşılaşmışlardır. Hıristiyanlığı kabul eden ilk Romalı Vali Paulus tarafından yönetilen ilk ülke olmuştur. M.S. 49'da Barnabas ve Markos Kıbrıs'a geri dönmüş ve Lazarus'u Kition'da bu kez piskopos olarak atanmışlardır. Kıbrıs Kilisesi'nin kurucusu Havari Barnabas M.S. 57 yılında trajik bir şekilde adadaki Yahudiler tarafından taşlanarak öldürüldüğünde Markos tarafından antik Salamis yakınına gömüldüğü rivayet edilmiştir. Hıristiyanlık 4. yüzyıldan sonra adada hızla yayıldı ve bunun başlıca nedenin piskoposlara verilen önemli yetkinin hükümetin tartışmasız temsilcisi olması etkili olmuştur (Christodoulou, 2013: 52-57).

M.S. 70'te Yahudi Zealotlar (Fanatikler) tarafından Romalılara karşı Kudüs'te başlatılan Yahudi İsyanı'nın vergilerin toplanması, kanunların uygulanması, arazilerin işletilmesi gibi konularda aksaklıklar ve usulsüzlüklerin yanı sıra Yahudi geleneklerinin ve kutsallarının aşağılanması ve defalarca kez hor görülmesi isyanı tetiklemiştir. Florus'un, Yahudilerin Tapınak hazinesinden 17 Talent (para birimi) talep etmesi, isyanın başlamasının görünürdeki sebebidir. Diğer taraftan isyanın gerçek sebebi ise, Zealotlar'ın isyan ortamında faydalanabileceklerini düşünerek harekete geçmeleridir. Bu isyan Romalılar tarafından Kudüs'ün kuşatılmasıyla şehirde ve Kral Süleyman tarafından inşa edilen Tapınak'ta büyük bir

yıkım gerçekleşerek Romalıların eline geçmiştir. Zealotlar'ın aşırı bir tavırla başlattıkları bu savaş, Kudüs'teki Yahudi varlığını sona erdirecek noktaya getirmiştir (Erdemir ve Erdemir, 2010: 123-124). Bu isyanın ardından sağ kalan Yahudiler Mısır, Cyrenaica, Libya, Mezopotamya ve Kıbrıs gibi yerlere göç etmişlerdir. İmparator Traianus, Armenia Kralının Parth Kralı tarafından devrilmesinin Roma için bir sorun ve Parthlarla bir savaş sebebi olarak görmesi üzerine, Parthlar üzerine bir sefere çıkmış, Armenia'yı bir Roma eyaletine çevirmiş, oradan Mesopotamia'ya inmiş, kuzeyini Roma'ya ilhak etmiş ve Parth başkenti Ctesiphon'u ele geçirmiştir. Tüm bu olaylara karşılık olarak bilinen İkinci Yahudi İsyanı M.S. 115'te Cyrenaica'da Yahudiler tarafından isyan başlamıştır. Bu isyan, Mısır ve Kıbrıs'a kadar ulaşmıştır. Cyrenaica'da çıkan isyanda Yahudilerin başında Andreas adında birisi bulunmaktadır ve şehirde yaşayan bütün Yunan ve Romalıları öldürmüşlerdir. Bunun üzerine Cyrenaica'daki Yahudiler Mısır'ın geri kalanını yağmalamışlar, ancak İmparator'un gönderdiği Marcius Turbo ve birlikleri tarafından durdurulabilmiştir. Artemion adlı başka bir Yahudi liderliğindeki Kıbrıs'taki ayaklanmalarda yine hedef Romalılar ve Yunanlılardı. Adada o kadar çok yıkıma neden olmuşlar ki, Cassius kendi döneminde Kıbrıs'a Yahudilerin gelmesinin yasak olduğunu söylemiştir (Bozkurt, 2019: 95-96).

M.S. 395'te Roma İmparatorluğu, Batı Roma İmparatorluğu ve Doğu Roma İmparatorluğu olarak ikiye bölündü. Bizans İmparatorluğu olarak da bilinen doğu kısmı da 4. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar Kıbrıs'ı içeriyordu. Kıbrıs'ta Erken Hıristiyanlık-Erken Bizans Dönemi'nde Hristiyanlığın hızla yayılması ile birlikte Salamis Başpiskoposu I. Epiphanius tarafından Aziz Barnabas Kilisenin kurucusu olarak kabul edilen Kıbrıs Ortodoks kilisesi inşa edilmiştir. M.S. 488'de Bizans İmparatoru Zeno, Başpiskoposluk görevini kabul etti. İmparator Zeno sayesinde kilisenin kendi piskoposunun ve kendi başpiskoposunu seçebilen tamamen bağımsız olan bir kilise olmuştur. Aziz Barnabas'ın mezarının bulunduğu yere bir manastır yapılmıştır. Kıbrıs'ın başkenti Baf'tan Salamis-Constantia'ya taşındı. Bu dönemde ipek ve kuyumculuk endüstrisi gelişmiştir. Bizans İmparatoru Heraklios tarafından Salamis'te su kemeri inşa edilmiştir. Kilise sanatı Greko-Romen geleneğinden ve doğu unsurlarını içeren mimari ile inşa edilmiştir. Kıbrıs, Bizans ve İslam devleti arasında Akdeniz'deki konumu nedeniyle bu iki büyük imparatorluk arasında çatışmalar yaşanmıştır. M.S. 648-649'da Kıbrıs'a yönelik Arap akınları başlamıştır. İslam Devleti'nin mücadelesi M.S. 965 yılına İmparator II. Nicephorus Phocas'a kadar devam etmiş ve sonucunda başarısız olmuşlardır (Antoniadou, 2019: 11-12).

1191 yılında Üçüncü Haçlı Seferi sırasında Kıbrıs, İngiltere Kralı I. Richard tarafından fethedilmiştir. Ada daha sonra Lusignan ailesine geçmiş ve 1489 yılına kadar onların yönetimi altında kalmıştır. Bu dönemde Kıbrıs, önemli bir Haçlı Krallığı haline gelmiştir. Lusignan Dönemi'nde Kıbrıs'ta Katolik Kilisesi devletin resmi kurumu olmuş ve feodal yönetim ile yönetilmiştir. 1291'den sonra Acre'nin Memlûklerin eline geçmesi Mısır'ın Kıbrıs'ı Hıristiyanlığın tek kalesi olarak kalmıştır. Adanın Doğu Akdeniz'in en önemli ticaret merkezi olmasının Venedikli ve Cenevizli tüccarlar arasında ticari çekişme başlamıştır. Ammochostos şehri 1372'de Cenevizliler verilmiş ve 1464 yılına kadar yönetmişlerdir. Kıbrıs'ta 14. yüzyılda ticaret çok gelişmiştir. Lefkoşa adasının başkenti ve Ammochostos şehri önemli ticari faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Orta Çağ boyunca Kıbrıs yüksek miktarda üretim ve ihracat yapılmıştır (Love Cyprus, 2022: 10).

Memlûk Devleti, Lusignan Kralı I. Pierre'nin öncülüğünde Haçlılar tarafından gerçekleştirilen 1365 yılındaki İskenderiye saldırısına yaşadığı iç karışıklıklardan dolayı bir türlü cevap verme şansı bulamamıştı. Fakat Sultan Barsbay döneminde bu şansı elde etme imkânı bulmuştur. Üstelik Lusignan Kralı Janus döneminde artan korsancılık faaliyetleri Memlûkler için Kıbrıs'a sefer yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Memlûkler tarafından 1424 yılında ilki gerçekleştirilen ve 1426 senesinde üçüncü deniz seferi sonucunda yenilgiye uğratılan Lusignan Krallığı bu tarihten yıkılışına kadar olan süreçte bağımsızlığını kaybederek Mısır'a bağlı olan bir devlet olmuştur (Üstün, 2018: 33).

Venedikliler, 1489'da Kıbrıs'ın resmi kontrolünü Ekaterina'nın tahttan çekilmesiyle ele geçirmiştir. Bu sırada Doğu Akdeniz'in savunması Bizans'tan Venedik'e geçmiştir. Venedikliler Osmanlı tehdidi nedeniyle Kıbrıs'ı savunmak için adanın imarına çok fazla yatırım yapmıştır. Doğu Akdeniz'deki Hıristiyan tabyaları St. John Şövalyelerine ait olan Rodos ve Sakız Adası ve Cenova Osmanlıların eline geçtikten sonra Kıbrıs'ta halk ekonomik zorluklar yaşamıştır. 16. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti batıya doğru genişlemeye devam etmiştir. Osmanlı komutanı Lala Mustafa Paşa'nın komutasında 1570 yılında Lefkoşa, altı haftalık bir kuşatmanın ardından Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiştir. 1571'de Osmanlı Devleti'nin Mağusa kuşatması ile Mağusa Kale Komutanı Bragadino'nun kaleyi teslim etmesi sonucu Osmanlı yönetimine girmiştir (Mallinson, 2012: 14-15).

Adanın Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmesi ile teşkilat ve yönetimi adaya tesis edilmiştir. Anadolu'dan Kıbrıs'a taşınan nüfusla birlikte adaya beylerbeyilik statüsü kazandırılmış ve ilk beylerbeyi olarak Muzaffer Paşa atanmıştır. Lefkoşa paşa sancağı olmak üzere adadan Magosa, Girne, Baf, Tuzla ve Hırsofu Anadolu'dan Alâiye, İçel, Sis, Tarsus,

Trablusşam sancak olarak bağlanmıştır. Ayrıca ada kendi içinde de Lefkoşa, Tuzla, Mağusa, Limasol, Mesarya, Karpaz, Piskopi, Gilan, Pendaye, Omorfo, Girne, Evdim, Hırsofu, Baf, Kukla ve Lefke olmak üzere kazalara ayrılmıştır. 1670 yılına kadar beylerbeylik ile yönetilen adada savaş, kıtlık ve bazı isyanlar nedeniyle nüfus ve gelirin azalması sonucunda beylerbeylik yıllığı ödenemeyecek duruma gelmesi nedeni ile İstanbul adanın idaresini Kaptan Paşa'ya bırakmış ve Kıbrıs'ı bir mütesellim yardımıyla idare etmiştir. 1685 yılında adada vergileri toplayan ağalardan dolayı baş gösteren sıkıntılar sonucunda Sultan III. Ahmed tarafından 1703 yılında veziriazama has olarak vermiştir. Bu tarihten sonra adada bulunan mütesellimler yanında muhassıl denilen tahsildarlar da yönetime dâhil olmuşlardır. Muhassıllar adanın sivil valisi durumunda olan kişilerdi. 1745 yılında kısa bir süreliğine üç tuğluk bir paşa tarafından adanın yönetimi yapılmış olmakla birlikte bu yöntem uzun sürmemiş ve 1748 yılında eski yönetim şekli olan muhassıllığa devredilmiştir. Bu şekilde Sultan II. Mahmud devrine kadar yönetilen adada bundan sonra özellikle yerel yönetimlerin güçlendirilmesi yoluna gidilmiştir. 1839 yılında Tanzimat'ın ilanına kadar ada merkezden atanan muhassıllar tarafından idare edilmiştir (Korkmazer, 2023: 34).

İngiltere'nin Kıbrıs'ı alma kararı, Kıbrıs'taki diplomatik dalgalanmalarla bağlantılıydı. Avrupa'nın ve İngilizlerin Osmanlı İmparatorluğu'ndaki statükoyu koruma arzusunu ön koşul olarak kabul etmeleri ve 1877 yılında Osmanlı-Rus Savaşı ile birlikte Doğu Sorunu'nun yeniden açılması ile birlikte Rusya'nın İstanbul Boğaz'ına kadar ilerlemesi Avrupalı devletleri tehdit etmeye başlamıştır. İngiltere Başbakanı Benjamin Disraeli Doğu Akdeniz'de askeri bir üs kurarak Rusya'nın yayılmasını engelleyecek ve aynı zamanda Küçük Asya'yı İngiliz yönetimi altında yeniden koruma altına alacaktı. 3 Mart 1878'de Ayastefanos Antlaşması ile Rus-Türk Savaşı'nı (93 Harbi) sona ermiştir (Yiangou, 2013: 171). Ayastefanos Antlaşması sonucu olarak Karadağ, Sırbistan, Romanya'nın bağımsızlığı tanınacak, Bulgaristan bağımsız bir prenslik haline dönüştürülmüştür. Yanya, Teselya, Rumeli ve diğer bölgelerdeki Slav/Ortodoks gruplar lehine ıslahatlar yapılmış, İstanbul Konferansı'nda hazırlanan ıslahat programı Bosna-Hersek'te uygulanmıştır. Osmanlı Devleti, Rusya'ya 1.410.000.000 (bir milyar dört yüz on milyon) Ruble tazminat ödemesi belirlenmiştir. Osmanlı Devleti'nin ekonomik durumunun kötü olması bu tazminatı ödemekte zorlanacağını beyan etmiş, tazminatın bir kısmına karşılık Balkan coğrafyasındaki bazı yerler ile Kuzey Anadolu coğrafyasındaki Kars-Ardahan ve Batum'u Rusya'ya bırakmıştır (Kızılkaya ve Bay, 2019, 2250).

Ayestefanos Antlaşması'ndan sonra Rusya'nın 93 Harbi sonrasında elde etmiş olduğu toprak kazanımlarıyla, Batum-Basra ticaret yolunu denetim altına alması ve ayrıca Balkanlarda yaratmış olduğu yeni siyasi düzen bölgesel güç dengesini değiştirmiştir. Bu değişiklikten en çok da İngiltere rahatsız olmuştur. Zira Rusya, artık, İngiltere'nin bölgesel çıkarlarını doğrudan tehdit eder bir konuma yükselmiş, tıpkı yüzyılın başlarında Fransa'nın yaptığı gibi, İngiltere'nin Yakındoğu'daki en büyük rakibi olmuştur. İngiltere Rusya'nın bu hamlesine bir önlem olarak, gerekli bölgesel/mekansal araştırmaları tetkik ettikten sonra, Kıbrıs'a konuşlanmayı uygun bulmuştur (Şahin, 2012: 147).

İngiltere Elçisi Layard, Sultan II. Abdülhamit ile görüşerek Ayestefanos Antlaşması'nın Devlet-i Aliyye'nin zararına olduğunu, İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne yardım etmek istediğini iletmiştir. Yardımın sağlanabilmesi için Malta ve Londra'dan donanma için araç-gereç gönderilmesi gerektiğini ve bunların depolanması için Kıbrıs Adası'nın idaresinin geçici olarak İngiltere'ye bırakılmasını arz etmiştir. Osmanlı Devleti bu teklife karşı çıksa da İngiltere'nin "Ayestefanos Antlaşması'nı olduğu gibi bırakma" tehditleri sonucunda 4 Haziran 1878'de daha Berlin Antlaşması imzalanmadan Kıbrıs Antlaşması imzalamak zorunda kalmıştır. Buna göre İngiltere adayı işgal edecek ve Padişah adına idare edecekti. Giderlerden arta kalan gelirler yıllık olarak Osmanlı hazinesine ödenecek, Osmanlılar adanın adalet, din ve eğitim kurumlarını yönetmeyi sürdürecektirdi. İngiltere de Rusların Osmanlı topraklarına saldırması hâlinde Doğu Anadolu'yu savunmak üzere gerekli bütün yardımı yapmaya söz veriyordu. Öte yandan Osmanlı Devleti İngiltere'ye, Doğu Anadolu'da Hristiyanların yaşadığı yerlerde ıslahat yapmayı taahhüt ediyordu. Böylece İngiltere, hem Süveyş Kanalı'nı ve hayati önem taşıyan Hindistan yolunu korumak açısından âdeta savaş gemisi niteliği taşıyan adayı ele geçirmiştir (Günay, 2007: 117).

Ayastefanos Antlaşması ile Balkanlarda sükûnet sağlanması hedeflenmiş iken, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu farklı beklentiler içinde olduğundan antlaşmaya karşı çaktırmıştır. Bunun üzerine 13 Haziran 1878'de, Berlin'de toplanacak olan kongreye Osmanlı Devleti, Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan, İngiltere ve Fransa katılmıştır (Menekşe, 2013: 312). Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında Berlin Antlaşması'ndan önce Kıbrıs Antlaşması yapılması üzerine İngiltere Berlin Kongresine giderken üç temel hedef belirlemiştir. Birincisi, kendisi için hayati önem taşımayan Balkanlar konusuna Avusturya'yı dâhil ederek, bu bölgede Avusturya-Rusya çekişmesinden faydalanmaktır. İkincisi, Rusya'nın Asya'daki faaliyetlerini kısıtlamak ve bölgede güçlenmesini önlemek için Doğu Akdeniz'de bir üs görevi görecek olan Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti'nden koparılmasını sağlamaktır. İngiltere'nin üçüncü

amacı ise, Osmanlı topraklarında yaşayan gayrimüslimlere tanınacak hakları uluslararası koruma altına almaktır. Bu sayede doğuda Ermenilerin batıda ise Balkanlar'daki azınlıkların gelecekte Rusya'ya başvurmaları engellenecek ve azınlıkların Rus yayılcılığına bir bahane teşkil etmeleri mümkün olmayacaktır 13 Temmuz 1878'de Berlin Antlaşması imzalanarak Kıbrıs İngiltere'ye bırakılmıştır (Ahmetaj, 2011: 67).

Berlin Antlaşması'nın uygulanması sırasında ortaya çıkan Büyük Güçler'in baskıları, Osmanlı yönetimini özel bir dış politika anlayışına götürmüştü. O dönemde iktidarda bulunan Sultan II. Abdülhamid ülkenin tamamen parçalanmasının önüne geçmeyi ilke edinmişti. Bu siyaset netice almanın güç olduğu durumlarda geri adım atmayı da gerektirmişti. Berlin Antlaşması sürecinde Tunus'un Fransızlarca, Mısır'ın İngilizlerce işgaline sert tepki göstermeyen, karşılığında kazanç beklediği için Kıbrıs'ı İngiliz idaresine bırakan Sultan, Doğu Anadolu'nun Ermenilere verilmesi konusunda tavize yanaşmamıştı. Burada dikkati çeken bir husus Sultan II. Abdülhamid'in Berlin Antlaşması'nın uygulanması faslında dış politikada genellikle barışçı yöntemleri tercih etmiştir. Ayrıca Büyük Güçler arasındaki rekabet bu dönem Osmanlı yönetimi için paha biçilmez değerini korumuştur. Mevcut şartların zorluğu Sultan'ı "pasif yansızlık" politikası geliştirerek diğer devletlerle ortaya çıkan meseleleri en aza indirip daha fazla toprak kaybına sebep olacak politikalardan uzak durmaya yöneltmişti (Maden, 2013: 284).

Adanın yönetiminin İngiltere'ye geçmesiyle böl-yönet politikasının uygulanması Kıbrıs halkı arasında Hristiyan olan olmayan ve İngiliz olan olmayan şeklinde ayrımcılık yapılmaya başlanmıştır. Kıbrıs'ın Müslüman yerlileri adanın İngilizlere verilmesini istememiştir. İngilizlerin böl-yönet politikası sonucu olarak adadan çok sayıda Müslüman Türk, Anadolu'ya göç etmiştir. Kalan Türkler üzerinde de asimilasyon ve dışlama politikası ile Kıbrıs'ta Müslümanlığın yayılmasını engelleyeme çalışmışlardır (Köse, 2017: 7-8). Adadaki Rumlar İngiliz Dönemi'nin ilk yıllarında yönetimle iyi ilişkiler kurmuşlardır. Rum milliyetçileri ile doğrudan ilişkili olan Enosis fikri Kıbrıs'ın İngiliz Dönemi'nde sürekli olarak bahsedilmeye başlanmıştır. Enosis, Yunan Megali İdea'sının değişmeyen hedeflerinden biridir ve Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle Yunan milleti yaratma idealinin bir parçasıdır. Yunan millet yaratma ideali ise genellikle Megali İdea olarak isimlendirilmektedir. "Büyük Fikir" anlamına gelen Megali İdea, Yunan şair ve ulusal kahramanlarından Rigas Ferreros tarafından ilk kez 1791'de bir harita olarak ortaya konulmuştur. Bu haritada Yunanistan'ın bağımsızlığı ve ardından sahip olması gereken yerler çizilmiştir. Batı Anadolu, Batı-Doğu Trakya, Ege Adaları, Girit, Rodos, Kıbrıs, hatta İstanbul

Yunan toprakları olarak gösterilmiş ve tüm bu bölgeler alınması gereken yerler olarak ifade edilmiştir. Bu haritada ayrıca Yunanca konuşulan tüm yerlerin büyük bir Helen Cumhuriyeti oluşturmak istenmiştir (Yellice, 2012: 14). Bu süreçte İngiliz yönetimi de adada en fazla nüfusa sahip Rumlarla olan ilişkisinin bozulmamasına dikkat etmiş, bu uygulamaların Rumların Enosis isteklerini arttırdığını tespit eden İngiliz yönetimi, 1893 yılında yürürlüğe soktuğu yasal bir düzenlemeyle Enosis isteğini içeren kanun önerilerinin Kavanin Meclisi gündemine getirilmesini yasaklamıştır. Girit'in 1913 yılında bağımsızlığını kazanması ve İngiltere'nin 1915 yılında Yunan hükûmetine Bulgaristan'a karşı savaş açması hâlinde Enosis'i kabul edeceğini önermesi Rumların Enosis umutlarını arttırmış; ancak Yunan Kralı dönemin şartlarını göz önünde bulundurmuş ve İngiliz önerisini reddetmiştir. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkması ve emperyalist devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşma planlarını bir bir yürürlüğe sokmalarından heveslenen Rumlar, Paris Konferansı sırasında Enosis için lobi faaliyetlerinde bulunmuş ve Ada'nın Yunanistan'a verilecek topraklar içine alınmasını gündeme getirmişler ancak İngiltere, 1915 yılındaki önerisinin reddedilmesinin intikamını alırcasına bu isteği geri çevirmiştir (Balyemez, 2021: 224).

I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında yer alarak girmesi üzerine, İngiltere, 5 Kasım 1914'te bir Kraliyet Buyruğu yayımlayarak Kıbrıs'ı tek taraflı olarak ilhak ettiğini ilan etmiştir. Osmanlı Devleti ise bu ilhakı sadece protesto etmiştir. İngiltere, kendi safında savaşa katılması koşuluyla 17 Ekim 1915'te Kıbrıs'ı Yunanistan'a vermeyi teklif etmiştir. Ancak bu teklif, Alman yanlısı olan Yunan Kralı Konstantin ve iktidardaki Zaimis hükümeti tarafından kabul edilmemiştir. Bu savaş sonucunda Osmanlı Devleti yenik düşmüş ve İtilaf Devletleri ile 10 Ağustos 1920 tarihinde Sevr Antlaşması'nı imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Kıbrıs'ın İngiltere tarafından ilhakı, Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmiştir. Fakat Türk Milleti, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde başlattığı Kurtuluş Savaşı ile Sevr Antlaşması'nın uygulanması engellemiştir. Kurtuluş Savaşı'nın Türk Milletinin zaferi ile sonuçlanmasından sonra; İtilaf Devletleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti arasında yeni bir antlaşmanın imzalanması için görüşmeler yapılmıştır. Taraflar arasında yapılan bu görüşmelerden sonra 24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması imzalanmıştır. Türkiye, Lozan Antlaşması'yla 5 Kasım 1914'te İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhak kararını tanımıştır. Bu antlaşma ile Türkiye, Kıbrıs üzerindeki bütün hukuki haklarını kaybetmiş, Ada İngiltere'nin toprağı haline gelmiştir (Çakmak, 2010: 206-209). Nihat Erim'in aktardığı kadarı ile İsmet İnönü Lozan'da çok daha önemli bir konu olan kapitülasyonlar konusunda İngiltere ile ikili olarak uzlaşmak istediği için Kıbrıs konusunu

gündeme getirmediğini söylemiştir. Bunun İngiltere'nin kapitülasyonlar konusunda uzlaşmaz bir tavır takınmasına sebep olacağından Kıbrıs'ın ilhak kararı tanınmıştır olarak aktarmıştır (Irkıçatal, 2012: 43).

Lozan Antlaşması sonrasında İngiliz Hükümeti tarafından Kıbrıslı Türklerin, Türk vatandaşlığı ile İngiliz vatandaşlığı arasında bir tercih yapmaları istenmiştir. Türk vatandaşlığını tercih edenler Türkiye'ye göçe başlamış ve bu göç 1940'lara kadar sürmüştür. Kıbrıs'ın resmen İngiltere'nin idaresine girdikten sonra, 10 Mart 1925'te İngiltere Kralı V. George, Kıbrıs'ın statüsünü İngiliz Taç kolonisine çevirdi. Böylece adada Yüksek Komiserlik kaldırıldı ve yerine valilik makamı getirilmiştir. 1925-1959 tarihleri arasında Kıbrıs, İngiliz Tacına bağlı bir sömürge olarak yönetilmiştir. 1928 yılında Yunanistan; İngiltere, Rusya ve Fransa'ya bir nota vererek, ilk kez resmen Enosis fikrini ortaya atmış ve adanın kendisine bağlanmasını istemiştir. 1929-1931 yılları arasında yaşanan büyük ekonomik bunalım Kıbrıs'ı da etkilemiştir. Yaşanan büyük ekonomik bunalım sürecinde İngiltere'nin Ortadoğu politikasını değiştirmesini ve Rum yanlısı politikalardan vazgeçmesini sağlamıştır. 1931 yılı bütçe tartışmalarında, yıllık bütçe açığını kapatmak için hükümetin ek gümrük vergisi koymak için girişimde bulunması kabul edilemez bir durum oluşturmuştur. Bütçe Komitesi'nin gümrük vergisini arttırmak yönündeki yasa tasarısı, 28 Nisan 1931 günü Meclis'te oylamaya sunulduğunda, Kıbrıslıların Konseydeki temsilcileri bu vergiyi reddetmiştir. Reddedilen yasa tasarısının yerine 11 Ağustos 1931' de İngiliz Hükümeti, Kraliyet Konsey Kararı çıkararak valiye ek vergi toplama yetkisi vermiştir. Bu kararın sonucunda 21 Ekim 1931'de Rumlar, İngilizlere karşı ayaklanmışlardır (Göktürk, 2008: 341). Bu isyan, İngiliz yönetimine karşı Rumların ilk isyanıdır. II. Dünya Savaşı sırasında Kıbrıs'ın Yunanistan'a bırakılmasını talep eden Rumlar, İngilizlerin anayasa hazırlanması talebini reddetmişler ve "Enosis" içermeyen hiçbir teklifi kabul etmeyeceklerini ilan etmişlerdi. II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Rumlarla birlikte Yunanistan'da da Enosis faaliyetleri hız kazanmıştır. Yunan Parlamentosu 28 Şubat 1947 tarihinde oy birliğiyle; Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı yönünde bir karar almıştır. Yunan Hükümeti, adanın kendilerine verilmesi karşılığında Amerika Birleşik Devletleri'ne ve İngiltere'ye adada üs verebileceğini açıklamıştır. 21 Kasım 1949 tarihinde Rumlar, Birleşmiş Milletler'e Enosis doğrultusunda başvuruda bulunmuşlardır (Vatansever, 2010: 1496-1497).

Enosis'i hayata geçirmek için uzun yıllar gizlice hazırlık yapan, dönemin Kıbrıs'taki Ortodoks Kilisesi başpiskoposu Makarios ve Kıbrıslı bir asker olan Yeoryos Grivas tarafından kurulan EOKA adındaki Rum yeraltı tedhiş ve terör örgütü 1 Nisan 1955'te ortaya çıkmıştır. EOKA terör örgütünün amacı, Adanın Yunanistan'a ilhakı demek olan Enosisi

gerçekleştirmektedir. Bu amacını gerçekleştirmek için önceleri İngiliz sömürge yönetimini hedef alacaklarını açıklamışlar ancak kısa süre içinde sadece sömürge yönetimine değil adada yaşayan Türklere ve kendi prensiplerini kabul etmek istemeyen Kıbrıslı Rumlara da yönelmiştir. EOKA terör örgütü 1960 yılına kadar faaliyetlerine devam etmiştir (Denizli, 2020: 4).

Kıbrıs Türk halkının ölümle kalım arasındaki ince çizgide mücadele ettiği 1957 yılının Kasım ayında, Volkan, Dokuz Eylül Cephesi ve diğer adsız direnişçi gruplarının katılımıyla efsanevi gizli bir yer altı teşkilatı olarak Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT); Rauf Denктаş, Dr. Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi tarafından kurulmuştur (Yalçın, 2016: 284-285).

Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyesi olması ve Soğuk Savaş döneminde iki müttefikin zaman zaman savaşın eşiğine gelmesi özellikle ABD'yi rahatsız ediyordu. ABD, NATO'nun güney kanadında sorun yaşanmaması için iki ülke ile görüşmeler yaptı ve sonucunda 11 Şubat 1959 Zürih ve 19 Şubat 1959 Londra Antlaşmalarının imzalanması ile Kıbrıs'ta Türk ve Rum taraflarının ortak olduğu bir Cumhuriyet kurulması için önemli bir adım atılmış ve Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs Anayasası, Garanti ve İttifak Antlaşmaları imzalanarak 15/16 Ağustos 1960 tarihinde ilan edilmiştir. Buna göre Yunanistan Enosis'ten, Türkiye'de Taksim tezinden vazgeçiyordu. 1960 tarihinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Rum tarafından Makarios, yardımcısı ise Türk tarafından Dr. Fazıl Küçük olacaktır. Cumhuriyetin ilanı ne Rum kesimini ne de Yunan hükümetini memnun edebilmiştir. Onlar bu durumu bir geçiş olarak değerlendirip Enosis'ten vazgeçmemişlerdir (Yıldırım ve Özçelik, 2021: 1192).

Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Rumları arasında eşit haklar sağlayarak iki toplumun birlikte yönetimi esasına dayanmaktadır. Yasama, yürütme ve yargı erklerinin teşkili bu anayasa ile belirlenmiş ve iki topluma da ortak hak ve yetkiler verilmiştir. Ada'daki Rumlar, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından kısa süre sonra anayasaya ve antlaşmalara uyma niyetinde olmadıklarını göstermişlerdir. Cumhurbaşkanı Makarios, Londra ve Zürih Antlaşmalarının Türklere gereğinden çok haklar verdiğini ve 1960 Anayasası'nın işlemez olduğunu öne sürmüştür. 30 Kasım 1963'te anayasanın değiştirilmesi için, Kıbrıslı Türklerin korunmasını sağlayan temel maddelerin ve Türk Cumhurbaşkanı Yardımcısının veto hakkının kaldırılmasını da içeren 13 maddelik önerilerini Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr.Küçük'e iletmıştır. Bu öneriler 16 Aralık 1963'te Kıbrıslı Türkler tarafından reddedilmiştir (Orallı, Sula ve Telli, 2024: 39-40).

Anayasa değişiklik teklifleri reddedilen Rumlar, 4 Aralık 1963 gecesini EOKA mensubu Markos Drakos'a ait heykelin bombalanmasından Türkleri sorumlu tutarak kışkırtma ve baskı eylemlerine başlamışlardır. Daha önce hazırlanmış Akritas Planı ile adada yaşayan Kıbrıs Türklerinin hepsinin katledilmesi sonrasında adanın otomatikman bir Yunan adası haline gelmesini öngören bu kanlı plan 21 Aralık 1963 günü Kanlı Noel Olayları ile başlanmıştır. Rumlar ile Türkler arasındaki çatışmalar kısa sürede ada geneline yayılmıştır (Keser, 2013: 76). 22 Aralık 1963'te Makarios, Garanti Antlaşması'nın uluslararası kanunlara göre hiçbir hükmü olmadığını, gerekirse geçersiz sayılması için BM'ye başvuracağını belirtmiş, Türkiye'nin kuvvet kullanarak müdahalesinin saldırganlık sayılacağını ifade etmesi ve çatışmaların hızla artması sonucunda Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denktaş'ı harekete geçirmiştir. 24 Aralık 1963'te Lefkoşa'da; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere adına, "Garanti Antlaşması'nı imza eden devletler sıfatı ile karşılıklı çatışmaların durdurulması ve gerektiğinde sorunların çözümünde yardımcı olunabileceği" belirtilerek bir ortak bildiri yayımlanmıştır. Bu bildiriye olumlu bir cevap gelmemesi sonucunda Türkiye tek taraflı müdahaleyle Ada'daki çatışmaların durması için Türk jetleri 25 Aralık 1963 Lefkoşa'ya ihtar uçuşu yapmıştır (Cankut, 2021: 76). Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıslı Rumların 1963 yılında tek taraflı olarak güç kullanımıyla anayasayı feshetmelerinden sonra ortadan kalkmıştır. 1963 Kanlı Noel olaylarından sonra, 27 Aralık 1963'e üç garantör ülkenin askerlerinden oluşan bir Barış Koruma Kuvveti oluşturulmuştur. Bu çerçevede İngiliz generalin yeşil bir kalemle harita üzerinde çizdiği bir çizgi ile Lefkoşa 30 Aralık 1963'te ikiye ayrılmıştır. Bu tarihten itibaren bu sınır Yeşil Hat olarak adlandırılmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024).

Türkiye, 1964 yılı içinde Kıbrıs'a asker çıkarmaya karar vermiştir. Fakat NATO üyesi ülkeler, özellikle de Amerikan Başkanı Johnson'un Başbakan İnönü'ye gönderdiği mektup, Türkiye'yi Kıbrıs'ı çıkartma yapılmasını engellemiştir. Bu durum Türkiye'nin, NATO ittifakı içerisinde müttefikleri olan İngilizlerin ve Amerikalıların tutumlarını beğenmeyerek sorunu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne götürmüştür. Sorunun yine çözüme ulaşmaması üzerine Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, TBMM'den Kıbrıs'a çıkartma yapılması için yetki verilmiştir. Türkiye'nin almış olduğu bu karar üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından Mart 1964'te Kıbrıs Barış Gücü kurulmuş ve yeşil hat üzerinde göreve başlamıştır (Mercan, 2019: 52).

1971 yılında adaya geri dönen Grivas tarafından Enosis'in daha fazla etkili olması için yeni bir terör örgütü olarak kurduğu EOKA-B ile Yunan Cuntası ile birlikte hareket ederek 15 Temmuz 1974'te Makarios'a karşı hükümet darbesi yapılması sonucunda adada Kıbrıs Elen

Cumhuriyeti kurulmuş ve fiili olarak Enosis gerçekleştirilmiştir. Makarios, 19 Temmuz 1974'te BM Güvenlik Konseyi'nde bir konuşma yaparak, Yunanistan'ın adadaki durumu hakkında bilgi vermiştir. Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ve bütünlüğü, bariz ve çirkin bir şekilde çiğnendiğini iddia ederek Yunanistan, adadaki silahlı saldırıların Kıbrıslı Rumların iç meselesi olduğunu iddia etmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Türk Ordusu 20 Temmuz 1974'te adaya müdahale etmiştir. Rumlar tarafından da olumlu karşılık bulan harekâta, bazı Rum liderler Türk müdahalesinin acımasızca süren Rum katliamlarına dur dediğini bölgede düzenin sağlanması amacıyla Türkiye, 14 Ağustos 1974'te Kıbrıs'a ikinci kez müdahale ederek, adanın kuzey kesimini Türklerin kontrolüne geçirmiş ve 16 Ağustos'ta da ateşkes ilan edilmiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bugün ki sınırlarını oluşturan Karpaz Yarımadası'nın doğu ucundan batıdaki Yeşilırmak'a kadar olan bölgenin kuzeyi Türklerin eline geçmiştir (Yılmaz, 2017: 92-93).

Türkiye'nin adaya müdahalesinden sonra, Kıbrıslı Türkler, anavatanın fiili ve etkin güvencesi altına girmişlerdir. Türklerin can güvenliğinin yanında, iktisadi, siyasi ve kültürel güvenlikleri de sağlanmıştır. Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi, Kıbrıs Barış Harekâtından sonra ortaya çıkan bu yeni durumun hukukî olması için ve toplumda huzuru, düzeni sağlamak amacıyla 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devletini (KTFD) ilân etmiştir (Vatansever, 2010: 1517).

1980, 1981 ve 1982'de yapılan toplumlararası görüşmelerle bir sonuca varmak mümkün olmamıştır. Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs'ta bir Merkez Bankası kurması ve Türk lirasının da resmi para olarak kabul edilmesi Kıbrıs Rumlarının Güvenlik Konseyi'ne şikâyetine konu oldu. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 13 Mayıs 1983 tarihli kararı, Kıbrıs Türkleri ve Türkiye'de tepki ile karşılanmış ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bütün ada toprakları üzerinde egemenlik ve kontrol hakkı vurgulanıyor, Kıbrıs Cumhuriyeti halkı deyimi kullanılıyordu. Ayrıca Ada'dan bütün işgal kuvvetlerinin çekilmesi isteniyordu. Karar, Güvenlik Konseyinin meseleye el koymasını, iki toplumun Genel Sekreterin himayesinde anlamlı, neticeye yönelik, yapıcı görüşmeler yapılmasını tavsiye ediyordu. Karar, Türkiye ve Kıbrıs Türk Federe Devleti tarafından reddedildi. Kıbrıs Türk Federe Meclisi ise 17 Haziran 1983'te Kıbrıs Türkünün kendini yönetme hakkını ilan etmesiyle 15 Kasım 1983'te Kıbrıs Türkü, bağımsızlığını ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur. (Eroğlu, 2002: 766).

Güvenlik Konseyi, 18 Kasım 1983'te toplanarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilânını 541 Sayılı karar ile geçersiz sayarak geri alınmasını ve bütün devletlerden Kıbrıs Cumhuriyeti'nden başka bir devleti tanımamalarını istemiştir. Kuzey Kıbrıs Türk

Cumhuriyeti'nin anayasasını hazırlamakla görevlendirilen Kurucu Meclis 12 Mart 1985 tarihinde yeni bir Anayasa hazırlandıktan sonra Anayasa 5 Mayıs 1985 tarihinde yapılan halk oylaması sonucunda kabul edilmiştir. 9 Haziran 1985'te yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Rauf Denktaş, Kıbrıs Türk halkının kullanmış olduğu oyların % 70'ini alarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı seçilmiştir (Eroğlu, 2002: 767).

2.2. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Turizmi

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ekonomisinin büyük bir çoğunluğunu bacasız sanayi olan turizm oluşturmaktadır. Tablo-1'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne hava ve deniz limanlarından gelen yolcuların 2014-2024 yıllarına göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo-1: KKTC'ye Hava ve Deniz Limanlarından Gelen Yolcuların (KKTC Uyruklularda Dahil) 2014–2024 Yıllarına Göre Dağılımı

YILLAR	HAVA YOLU	DENİZ YOLU	TOPLAM
2014	1.577.347	68.866	1.646.213
2015	1.693.694	80.271	1.773.965
2016	1.785.746	76.812	1.862.558
2017	1.945.371	99.643	2.045.014
2018	1.968.345	111.616	2.079.961
2019	1.973.844	95.14	2.068.992
2020	426.545	41.102	467.647
2021	575.044	63.107	638.151
2022	1.461.733	172.827	1.634.560
2023	1.943.554	178.719	2.122.273
2024	1.257.521	94.198	1.351.719

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Turizm Planlama Dairesi, 2024: 9

Tablo-1'de KKTC Turizm Planlama Dairesi verilerine göre, turistlerin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne kara yolu ulaşımı Güney Kıbrıs'tan gelen yolcular, günübirlikçi olarak ele alındığı için Tablo-1'de yer almamıştır. 2024 yılı verileri Ocak-Temmuz aylarını içermektedir. Tablo-1'de bütün yıllarda adaya gelen yolcuların birinci tercihi hava ulaşımını kullanarak Ercan Havalimanı'ndan ikinci tercihleri deniz yolunu kullanarak Girne Limanı, Gazimağusa Limanı ve Karpaz Yat Limanı'ndan ve üçüncü olarak kara yolu ulaşımını tercih ederek Güney Kıbrıs'tan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne giriş yapmışlardır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne 2014-2019 yılları arasında gelen yolcu sayısının istikrarlı olarak arttığı

görülmüştür. COVID 19 salgınının Çin'in Wuhan şehrinde Kasım 2019 yılında başlaması dünya genelinde pandemi sürecine neden olmuştur. Bu süreçte COVID 19 salgınından dolayı seyahat yasaklarının bulunduğu 2020 ve 2021 yıllarında en düşük gelen yolcu sayısı görülmüştür. COVID 19 salgınında uygulanan kısıtlamaların kalkması ve 2022 yılında normalleşme sürecinin başlaması ile 2020 ve 2021 yıllarına göre ziyaretçi sayısında önemli derecede artış olduğu görülmüştür. Son on yıllık verilere bakıldığında en fazla yolcunun 2023 yılında geldiği görülmüştür. 2024 yılında ise gelen yolcuların 2023 yılını geçmesi beklenmektedir.

Turizm endüstrisinin ana bileşenlerinden olan ulaşımın yanı sıra turistlerin konaklamalarını yapabilmesi için gerekli tesis ve yatak kapasitesinin olması gerekmektedir. Tablo-2'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan tesis sayısı ve yatak kapasitesinin 2014-2024 yıllarına göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo-2: KKTC'de Turistik Konaklama Tesis Sayısı ve Yatak Kapasitesinin 2014 – 2024 Yıllarına Göre Dağılımı

YILLAR	TESİS SAYISI	YATAK SAYISI
2014	133	19.276
2015	140	20.393
2016	134	21.543
2017	138	21.845
2018	147	25.241
2019	153	25.570
2020	158	25.766
2021	166	26.244
2022	163	26.398
2023	166	27.138
2024	166	27.626

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Turizm Planlama Dairesi, 2024: 15

Tablo-2'de 2024 yılı verileri Ocak-Temmuz aylarını içermektedir. Bu tabloda KKTC Turizm Planlama Dairesi verilerine göre, 2014 yılından 2024 yılına kadar hizmet veren tesis sayısı ve yatak sayısının istikrarlı olarak artışı görülmektedir. Hizmet veren tesis ve yatak sayısının artması Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne gelen turist sayısının ve konaklama süresinin artmasına yardımcı olmaktadır. Tabloya göre en fazla hizmet veren tesis ve yatak sayısı 2024 yılında görülmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bütün yıllarda en fazla hizmet veren konaklama tesisi Girne bölgesinde bulunmaktadır.

2.2.1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Turizm Çeşitleri

Kıbrıs'ın konumu ve iklim şartından dolayı hem Güney Kıbrıs hem de Kuzey Kıbrıs'ta deniz, kum, güneş turizminin yanı sıra diğer turizm çeşitlerinden de yararlanmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki turizm çeşitleri şunlardır;

Deniz Turizmi: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin sahil uzunluğunun 396 kilometredir. Akdeniz ikliminin yaşanması ile yılın çoğunluğunun güneşli günlü olması deniz sıcaklığının nisan ayından kasım ayına kadar denize girilmesini sağlamaktadır. Otellerin bünyesinde bulunana plajlar haricinde, Dipkarpaz Altinkum Sahili, Glapsides Plajı, Palm Beach, Escape Plajı, Alagadi Plajı, Camelot Plajı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin deniz turizmi için önemli noktalaradır.

Yat Turizmi: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin deniz turizmine alternatif olarak yat turizminden faydalanmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Girne Yat Limanı, Gemyat Delta Yat Limanı ve Karpaz Gate Marina olarak 3 adet yat limanı bulunmaktadır. Yat limanlarında duty free, market, restoran ve bar, cafe, banka, döviz, çamaşırhane, spor salonu, yüzme havuzu, yatlara yönelik bakım onarım ve yakıt hizmeti vermektedir.

Kongre Turizmi: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin, 27 bininin üzerinde yatak kapasitesi ve konaklama tesislerinin gelişmiş olmasının yanı sıra kongre merkezlerinin olması kongre ve toplantıların yapılmasını kolaylaştırmıştır. Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin içinde bulunan Rauf Raif Denктаş Kültür ve Kongre Sarayı, İTÜ Kuzey Kıbrıs bölgesindeki Kültür ve Kongre Merkezi ve otellere ait toplantı ve kongre salonları kullanılarak ulusal kongreler, konferanslar, bayii toplantıları, bilimsel kongreler, personel eğitim faaliyetleri gibi kongre ve toplantılar yapılmaktadır.

Gastronomi Turizmi: yeni lezzetler deneyimlemek isteyen turistlerin özellikle gittikleri ülkeye ait yemek ve içecekleri deneyimlemek için seçtikleri turizm çeşididir. Kıbrıs Türk mutfağı, Anadolu'nun devamı sayılsa da Kıbrıs'ın tarihinin fazla etkileşim olması nedeni ile Venedik, Ceneviz, Arap, İtalyan, Osmanlı, İngiliz ve Rumların etkisinde kalarak zaman içerisinde kendisine özgü Akdeniz mutfak kültürü oluşmuştur (Çavuşoğlu ve Çavuşoğlu, 2018: 639). Kıbrıs Türk Mutfağı, Şeftali kebabı, küp kebabı, pilavuna, kolokas, çakıztes, molehiya, pirohu, hellim peyniri, hellim kızartması, hellimli, ceviz macunu, gullurikya, şamişi, ekmek kadayıfı, harnup pekmezi, ekşi konyak ve zivaniya önemli Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne özgü lezzetlerdir.

Sağlık Turizmi: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin sağlık alt yapısı sağlık turizminde önemli bir potansiyele sahiptir. Altı devlet hastanesinin yanında özel hastanelerin de bulunduğu

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Türkiye ve farklı ülkelerden dış sağlığı, tüp bebek tedavisi, estetik ve genel cerrahi tedavileri için ve otellerde bulunan wellness ve spa merkezlerinden faydalanmak için turistler gelmektedir.

Eko Turizm: Kıbrıs, flora bakımından Doğu Akdeniz'in en zengin bölgesidir. Son yapılan kayıtlara göre Kıbrıs'ta 1820 tür bulunmuştur. Bunların 121 tanesi endemiktir. Bunların 47 tanesi Kıbrıs endemiği iken 19 tanesi Kuzey Kıbrıs endemiğidir. *Ophrys kotschy* ve Kıbrıs lalesi endemik bitkilere örnektir. Kıbrıs'ta 350 tür hayvanın 7 türü endemiktir. Bunlar Kıbrıs Kuyrukkakanı ve Kıbrıs Ötleğeni, Bahçe Tırmaşıkkuşu, Çam Baştankarası, Alakarga, Kıbrıs İshakkuşu, muflon ve koruma altına alınan Kıbrıs Eşeğidir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Karpaz Milli Parkı ve Beş Parmak Dağları ve doğal bir mağara olan İncirli Mağara eko turizm için uygundur (Şekerciler ve Ketenoğlu, 2011: 190).

Casino Turizmi: Özel ilgi turizmin çeşitlerinden biridir ve gün geçtikçe casino turizmi turisti artmaktadır. Casino turizmi, kumarhane ziyaretçilerine sunulan, eğlenme ve kazanma arzusu deneyimlemek isteyen turistlerin yapmış olduğu turdur (Bulatović vd, 2017: 1). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde deniz turizminden sonra casino turizmi ülke ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır. Casinolar çoğunlukla otellerin içerinse bulunmaktadırlar. Casinosu olmayan otellerde konaklayan turistlerde buldukları çevredeki otellerin casinolarını kullanmaktadırlar. Ayrıca casinoların düzenlemiş oldukları etkinlikler ve konserler ziyaretçi sayısını arttırmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde casinoların bütün yıl boyunca hizmet vermesi ve çoğunlukla hafta sonlarında ziyaretçi sayısının artması ile konaklama işletmeleri de olumlu etkilemektedir.

Spor turizmi: Kıbrıs'ın iklimi ve florası bakımından spor turizmine uygundur. Golf turizmine bazı otellere ait golf sahaların olması, sualtı dalış sporu turizminin Girne ve Karpaz bölgelerinde dalış yerlerinin olması, Kıbrıs sahillerinde su kayağı, wake board, ringo banana, banana, flying fish, rüzgâr sörfü, kite surfing, parasalling, jet ski, balıkçılık ve kano sporlarının yapılmaktadır. Yamaç paraşütü, dağcılık, avcılık ve doğa yürüyüşü için Beş Parmak Dağları uygundur. Toplam uzunluğu 600 km olan yürüyüş parkurunun 90 kilometresi dar patika yol, 50 kilometresi ise toprak yoldan oluşmaktadır. Parkurların başlangıç noktasında parkuların haritası ve diğer parkurlarla olan bağlantılarını gösteren bilgilendirme ve işaretlemeler mevcuttur. Bu parkurların tamamı kullanarak adayı batıdan doğuya veya doğudan batıya adanın tamamı geçilebilmektedir. Parkurlar şunlardır; Agios Philon Parkuru, Alevkayası Parkuru, Bella Pais Parkuru, Büyükkonuk Parkuru, Dipkarpaz Parkuru, Esentepe Parkuru, Kaleburnu Parkuru, Kalkanlı Anıt Ağaçlar Parkuru, Kantara Parkuru, Karmi Parkuru, Karpaz Parkur 1-2-3-4,

Karşıyaka Parkuru, Kumyalı Parkuru, Küçük Erenköy Parkuru, Lapta Parkuru, Sadrazamköy Parkuru, Soli Parkuru, Tatlısu Parkuru, Yeni Erenköy Parkuru, Yeşilirmak Parkuru, Zeytinlik Parkurlarıdır (Ertürk, 2018b: 115).

İnanç Turizmi: Kıbrıs, farklı medeniyetlere ev sahipliği yaptığı için medeniyetlerin sahip oldukları dinlere ait eserler bulunmaktadır. Bu eserler, Camiler, Tekkeler, Türbeler, Kiliseler, Şapeller, Tapınaklar ve Manastırlar Kıbrıs'ın inanç turizminde zenginliğini ispatlamaktadır. Bunlara örnek verecek olursak; Kıbrıs'ın en ünlü Tekkesi olan ve Güney Kıbrıs Larnaka'da bulunan Hala Sultan Tekkesi, Bizanslılar tarafından şehit edilen 40 tane sahabenin mezarının bulunduğu Kırklar Tekkesi, Şeyh Nazım Kıbrıs'ının kabri, Apostolos Andreas Manastırı, St. Nicholas Katedrali diğer bir adıyla Lala Mustafa Paşa Camii, St. Barnabas (Aziz Barnabas) Manastırı ve bu eserlerin dışında Osmanlı Dönemi'nden kalma hanlar, hamamlar, camiler bulunmaktadır (Cizrelioğulları vd, 2020: 1249).

Hüzün Turizmi: Özel ilgi alanı olarak alternatif turizm çeşitlerinden olan hüzün turizmi, son yıllarda dünyada ve ülkemizde hızla gelişmeye ve turistlerin ilgisini çekmeye başlamıştır. Kıbrıs'ın Osmanlılar döneminde İngilizlerle mücadelesi ve daha sonra Rumlar ile Türkler arasında meydana gelen şiddetli ve kanlı çatışmaların 1974 yılına kadar sürmüştür. Kıbrıs'ın, hüzün turizmi bakımında yüksek potansiyele sahiptir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin hüzün turizmi noktaları şunlardır; Dr. Fazıl Küçük Anıt Mezarı, Rauf Denktaş Mezarı, Alamyio Şehitliği, Bağlıköy Şehitliği, Boğaz Şehitliği, Canbulat Şehitliği, Çifte Mazgallar Şehitliği, Düzova (Üçşehitler) Şehitliği, Erenköy Şehitliği, İnönü Şehitliği, Karaoğlanoğlu Şehitliği, Küçük Kaymaklı Şehitliği, Lefke Şehit Öğretmen Kemal Özalper Şehitliği, Ortaköy Şehitliği, Taşkent Şehitliği, Taşpınar Şehitliği, Topçuköy Şehitliği, Yeşilirmak Şehitliği, Boğaz Şehitleri Anıtı, Cengiz Topel Anıtı, Geçitkale ve Boğaziçi Şehitleri Anıtı, Girne Deniz Şehitleri Anıtı, Girne Limasol Şehitleri ve Özgürlük Anıtı, Gönyeli Şehitler Anıtı, Güzelyurt Baf ve Limasol Şehitleri Anıtı, İskele Larnaka Şehitleri Anıtı, Lefkoşa Türk Şehitleri Abidesi, St. Hillarion (Doğruyol) Şehitler Anıtı, Şehit İlker Karter Anıtı, TMT Anıtı, Türkeli (Ayvasıl) Şehitler Anıtı, Kapalı Maraş, Sandallar ve Atlılar Köyleri Toplu Mezarlarıdır (Ertürk, 2018a: 57).

Festival, Kültür ve Sanat Turizmi: Festivaller, yapıldığı zamana, katılımcı sayısı ve festivalin yapılış amacına göre, bilim, kültür ve sanat gibi konulara ilişkin gerçekleşen spesifik gösterilerdir. Festivaller, kişiler ve topluluklar arasında iktisadi, toplumsal, sanatsal ve kültürel yönlerden bir yakınlaşma ve tanıtım elde etmek için tertip edilen faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Çam ve Çelik, 2022: 3). Kıbrıs'ta yapılan festivaller şunlardır; Avtepe

Medoş Lalesi Festivali (Mart), Bellapais Tepebaşı Medoş Lalesi Festivali (Mart), Değirmenlik Mormenekşe Enginar Festivali (Nisan), Kalavaç Gıbrızlı Kültür ve Sanat Festivali (Nisan), Karpaz Turizm Şenlikleri (Nisan), Kıbrıs Rakı Festivali (Mayıs), Lapta Beylerbeyi İpek Kozası Festivali (Mayıs), Yeniboğaziçi Karpuz Festivali (Mayıs-Haziran), Klasik Müzik Festivali (Mayıs-Haziran), Gazi Mağusa Çocuk Festivali (Mayıs-Haziran), Eko Gün Festivali (Mayıs-Ekim) Kıbrıs Tango Festivali (Mayıs-Aralık), Lapta Turizm Festivali (Haziran), Kırıkkale Gabbar Festivali Değirmenlik (Haziran), Sinde Panayırı (Haziran), Gazi Mağusa Kültür Sanat ve Turizm Festivali (Haziran-Temmuz), Güzelyurt Portakal Festivali (Haziran-Temmuz), İskele Festivali (Haziran-Temmuz), Beyarmudu Patates Kültür Sanat Festivali (Temmuz), Lefkoşa Gençlik Karnavalı (Ağustos), Mehmetçik Üzüm Festivali (Ağustos), Yeniboğaziçi Pulya Festivali (Ağustos), Serdarlı Babutsa Kültür ve Sanat Festivali (Ağustos), Geçitkale Hellim Festivali (Ağustos), Salsa Dans Festivali (Ağustos-Eylül), Tatlısu Harnup Festivali (Eylül), Kıbrıs Tiyatro Festivali (Eylül), Mağusa Gençlik Festivali (Eylül), Girne Zeytinlik Festivali (Ekim), Hisarköy Orkide Festivali, Lapta Akdeniz Ayrelli Festivali, Yiğitler Gafgarit Festivali, Yedidalga Verigo Festivali, Yeşilirmak Çilek Festivali, Lefke Ceviz Festivali, Lefke Hurma Festivali, Bağlıköy Eko Günleri, Bağlıköy Paluze Günü, Alaniçi Hasat Festivali, Doğanköy Alıç Festivali, Kalkanlı Çakısdez Festivali, Görneç El Makarnası Festivali, Esentepe Zerdali Festivali, Alayköy Tahıl Festivali, Karşıyaka Ahlat Festivali, Dipkarpaz Kumdan Kale Festivali, Gazi Mağusa Kültür Sanat ve Turizm Festivali, Kuzey Kıbrıs Uluslararası Bellapais Klasik Müzik Festivali, Güzelyurt Portakal Festivali.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet’indeki festivallerin yanı sıra turistler, müze ve ören yerlerini ziyaret ederek Kıbrıs’ın tarihini yerinde yaşamak isteyebilmektedirler. Tablo-3’te müze ve ören yerlerini ziyaret edenlerin 2014 – 2023 yıllarına göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo-3: Müze ve Ören Yerlerini Ziyaret Edenlerin 2014 – 2023 Yıllarına Göre Dağılımı

YILLAR	ZİYARETÇİ SAYISI	GRUP BİLETİ	TOPLAM
2014	544.888	261.926	806.814
2015	517.768	366.513	884.281
2016	454.942	254.548	709.490
2017	538.040	569.584	1.107.624
2018	547.918	512.352	1.060.270
2019	512.228	547.739	1.059.967

2020	83.220	81.652	164.872
2021	87.279	21.732	109.011
2022	383.837	339.142	722.979
2023	479.406	272.297	751.703

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Turizm Planlama Dairesi, 2024: 50

Tablo-3'te ki KKTC Turizm Planlama Dairesi son 10 yıllık verilerine göre, müze ve ören yerlerine en fazla ziyaretçi 2017 yılında ziyaret etmiştir. COVID 19 salgınından dolayı seyahat yasaklarının bulunduğu 2020 ve 2021 yıllarında en düşük ziyaretçi sayısına ulaşılmıştır. COVID 19 salgınında uygulanan kısıtlamaların kalkması ve 2022 yılında normalleşme sürecinin başlaması ile 2020 ve 2021 yıllarına göre ziyaretçi sayısında önemli derecede artış olmuştur. Müze ve ören yerlerini, grup ile birlikte ziyaret edenlerin en fazla 2017, 2018 ve 2019 yıllarında ziyaret ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum, bu yıllarda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Türkiye'den veya başka ülkelerden yapılan kültür turlarının ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan seyahat acentelerin yapmış olduğu günlük turların fazla olması olarak açıklanabilir. Grup ziyaretlerinde de COVID 19 salgınından dolayı seyahat yasaklarının bulunduğu 2020 ve 2021 yıllarında en düşük ziyaretçi sayısına ulaşılmış ve aynı şekilde grup ziyaretlerinin COVID 19 salgınında uygulanan kısıtlamaların kalkması ve 2022 yılında normalleşme sürecinin başlaması ile 2020 ve 2021 yıllarına göre ziyaretçi sayısında önemli derecede artış olmuştur. 2024 yılında ise müze ve ören yeri ziyaretçi sayısının 2017 yılını geçmesi beklenmektedir.

2.3. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Gezilecek Osmanlı Eserleri

Kıbrıs'ın Osmanlıların hâkimiyetine geçmesi ile Osmanlı kültürünü yansıtan cami, çeşme, türbe, su kemerleri, kütüphane, han, hamam, kale ve konutlar gibi yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. Osmanlı döneminden önceki dönemlere ait eserler korunmuş ve bazı kiliseler camiye çevrilmiştir. Osmanlı döneminden önceki ada sakinlerinin inanışlarına saygı duyularak ibadet yerleri için kolaylık ve hoşgörülü davranılmıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde başlıca önemli Osmanlı Eserleri şunlardır;

Selimiye Cami (St. Sophia Katedrali): Osmanlı Padişahı II. Selim Dönemi'nde 15 Eylül 1570 yılında Kıbrıs'ta en görkemli yapıya sahip ve en büyük kiliseden çevrilen ilk cami özelliği taşımaktadır. Lefkoşa'nın dini merkezi olan Ayasofya (Selimiye) Meydanında Lüzinyanlar tarafından St. Sophia Katedrali adıyla saf Gotik nizamda yapılmış, Osmanlı Döneminde ise Lefkoşa Ayasofyası, Mustafa Paşa, Ayasofya ve Gazi Mustafa Paşa olarak isimlendirilmiştir. Bizans döneminden Ayasofya Kilisesi olarak bilinen Ortodoks kilisesinin

üzerine inşa edilmesi nedeni ile adını buradan almıştır. Ayasofya Katedrali dini bir törenle 5 Kasım 1326 tarihinde Başpiskopos Giovanni del Conte Pole tarafından St. Sophia adıyla ibadete açılmıştır. Lüzinyanların baş katedrali olması itibariyle Lüzinyan krallarının Kıbrıs krallık tacını giydikleri ve içinde Lüzinyan soylularının ve bazı kralların mezarları bulunmaktadır. 1373 yıllarındaki Cenevizlilerin istilası ve depremler nedeniyle zarar görmüştür. Osmanlıların Lefkoşa'yı ele geçirdikleri zaman katedral hizmet vermemekteydi tamir edildiği sırada mihrap, minber, kürsü ve iç kısımları beyaza boyanarak fetih sonrası ilk cuma namazı kılınarak cami olarak hizmete başlamış 1 Mayıs 1572 tarihinde II. Sultan Selim'in emriyle iki minare camiye eklenmiştir. Kıbrıs'ın fethi sırasında II. Sultan Selim'in padişah olması padişahın başarısının göstergesi olarak Selimiye Cami denmeye başlanmıştır. Meydana gelen depremler ve çatışmalar sonucunda tahrip olan cami tekrardan restorasyon edilerek bugün ki görünümünü almıştır (Bağışkan, 2019: 145-147).

Lala Mustafa Paşa Cami (St. Nicholas Katedrali): Osmanlı Padişahı II. Selim Dönemi'nde 17 Ağustos 1571 yılında Kıbrıs'ta kiliseden çevrilen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan en büyük iki camisinden birisidir. Mağusa'da bulunan gotik mimariye sahip, Lüzinyanlar döneminde St. Nicholas Katedrali inşa edilmiştir. Osmanlıların adayı fethinden sonra St. Nicholas Katedrali, Ayasofya olarak adlandırılmıştır. Katedral 3 Ağustos 1300 yılında yapılmaya başlanmıştır. Lüzinyanlar taç giyme törenlerini ve Kraliçe Catherina Cornaro'nun Kıbrıs'ı Venedik'e verdiği antlaşma burada imzalanmıştır. 1 Ağustos 1571'de adanın Osmanlıların adayı almasından sonra Lala Mustafa Paşa, 17 Ağustos 1571 Cuma günü St. Nicholas Katedrali'ni, dönemin Osmanlı padişahı olan II. Selim adına hutbe okutarak bir minare, mihrap ve minber eklenerek katedral cami olarak hizmet vermeye başlamıştır. Lala Mustafa Paşa Cami'nin giriş cephesindeki üçlü girişten ortadaki girişte Notre Dame Katedrali'ndeki gibi gotik tasarımlı bir pencere ve giriş tarafındaki yuvarlak pencerelerin üzerinde Venedik arması vardır. Kesme taştan yapılmış olup, planı, uzunlamasına gelişen üç sahnalı bazilikalıdır. Caminin güney sahnında Osmanlı döneminde eklenen iki mihrap ile bir minber bulunmaktadır minaresi, sekizgen gövdeli olup, tek şerefelidir (Turamberk Özerden ve Ilgaz, 2022: 1378-1379).

Haydar Paşa Cami (St. Catherine Katedrali): Osmanlı Padişahı II. Selim Dönemi'nde 1571 yılında Kıbrıs'ta kiliseden çevrilen camilerden birisidir. Lefkoşa'da Haydarpaşa ile Kirlizade Caddelerinin kesiştiği yere 14. Yüzyılda Lüzinyanlar tarafından inşa edilmiş Katolik kilisesidir. Gotik stilinin en belirgin özelliklerini taşıyan, incelikle oyularak işlenmiş kapı girişleri ve birbirinden yüksek dar pencerelerle ayrılan sekizgen payandalar

bulunmaktadır. Pencereelerde üst kısımlara konulmuş alçıdan yapılmış geometrik süslemeler mevcuttur. Kiliseye giriş üç kapıdan yapılmaktadır. Kilisenin güney kapısı taşın ince işçilikle işlenerek yapılması Gotik sanatını yansıtmaktadır. Kapı üzerindeki sivri kemeri oluşturan kısım ve anıtsal kapıların üst bölümünü süsleyen taç vardır. Lüzinyan armaları ve kabartmalar kapının üzerinde yer almaktadır. Sütunların bütün başlıkları oymalarla süslenmiştir. Osmanlı'nın Kıbrıs'ı fethettikten sonra kiliseye minare, mihrap, minber eklenerek ve iç kısımdaki fresklerin üzeri alçı ile katılandıktan sonra camiye çevrilmiştir (Öztürk ve Gürdallı, 2021: 9).

Sinan Paşa Cami (St. Peter ve St. Paul Kilisesi): Osmanlı Padişahı II. Selim Dönemi'nde 1571 yılında kilise camiye çevrilmiştir. Mağusa'da Gotik tarzında kesme taşlarla yapılmış bir Orta çağ yapısıdır. St. Peter ve St. Paul Kilisesi olarak bilinmektedir. 14. Yüzyılda Mağusa'da tüccar olan Simon Nostrano tarafından St. Peter ve St. Paul Kilisesi'ni yaptırmıştır. Mağusa'nın Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra St. Peter ve St. Paul Kilisesi'ne mihrap, minber ve minare eklenerek camiye dönüştürülmüştür. Camiye Mağusa fetih komutanlarından Sinan Paşa'nın adı verilmiştir. İngiliz Sömürge döneminde ibadet amaçlı değil, ambar olarak kullanıldığından "Buğday Camisi" olarak bilinmektedir. Kilisenin planı uzunlamasına üç sahınlı Bazilikal şeklindedir. Sahınlar ikişer sütun dizisi ile birbirlerinden ayrılmış ve üzerleri haç tonozlarla örtülüdür. Orta sahının doğu ucunda bir apsit bulunmaktadır. İngiliz Sömürge döneminde, Osmanlı döneminde yapıya eklenen mihrap ile minber kaldırılmıştır. Katedralin, çan kulesi üzerine yapılan minarenin sadece kaidesi, pabuç ve gövdenin bir kısmı günümüze ulaşmıştır. 1862-1889 yılları arasında minarenin gövdesi şerefeye kadar yıkılmıştır. Caminin çevresinde etrafı duvarlarla çevrili mezarlığın günümüze kadar iki mezar gelmiştir. Bu mezarlardan bir tanesi ilk Osmanlı diplomatı olarak görev yapmış Yirmisekiz Mehmet'e aittir (Bağışkan, 2019: 265-266).

Büyük Han: Lefkoşe şehrinde Türk mimari eserlerinin en başta gelenlerinden bir tanesidir. Osmanlı Padişahı II. Selim Dönemi'nde Kıbrıs'ın fethinden sonra adaya tayin edilen ilk Türk beylerbeyi olan Muzaffer Paşa tarafından 1572 tarihine yakın zamanda Bursa'da bulunan Koza Han'dan esinlenilerek yapıldığı düşünülmektedir. Güney Anadolu'daki Alâiye (Alanya) ile Kıbrıs arasında yapılan ticarete tüccarlar bu hanı kullandıkları için Alâiyeliler Hanı, Anadolu'nun güney kıyıları Karaman eyaleti ait olduğu için Karamanlılar Hanı olarak isimlendirilmiştir. Kumarcılar Han'ı yapıldıktan sonra Büyük Han olarak adlandırılmıştır. Büyük Han, Kıbrıs'ın Türk hâkimiyeti süresince han olarak kullanılmıştır. Adanın İngiliz yönetimine geçmesiyle cezaevine dönüştürülmüş ve bir dönemde yoksul ailelerin sığındığı yer olmuştur. Büyük Han, klasik dönem Osmanlı-Türk hanları tipinde, kesme taştan inşa edilmiş

iki katlı bir yapıdır. Büyük Han'ın ana girişi, dışarıya sivri bir kemerle açılan bir eyvan biçimindedir. Hanın alt katında ahır, depo ve ticari ürünlerin satışının yapıldığı dükkânlar bulunmaktadır. Üst katta odalar tüccarların barınması için 40 oda bulunmaktadır. Büyük Han'ın avlusu ortasında, sekizgen planlı bir mescid ve mescidin altında bir su deposu bulunmaktadır. 1962 yılındaki restorasyon çalışmaları çıkan çatışmalardan dolayı yarım kalmış 1982 yılında tekrardan restorasyon çalışmaları başlamış ve 2002 yılında faaliyete geçmiştir. Günümüzde sanat merkezi ve kültürel aktivitelerin yapıldığı bir yer olmuştur (Eyice, 1992: 514-515).

Laleli Cami: Osmanlı Padişahı II. Selim Dönemi'nde 1570'li yıllarda küçük kilise mescide çevrilmiştir. Lefkoşa'nın kuzey kesiminde Abdi Çavuş Mahallesi'nde bulunmaktadır. İlk başta bu yapı orta çağda şapel olarak hizmet vermiştir. Cami, 18. yüzyılda minaresinde bulunan lale motiflerinden dolayı "Minareli Laleli Camii" adıyla anılmıştır. Osmanlı Padişahı II. Mahmud Dönemi'nde 1827 yılında Kıbrıs Valisi olan Ali Ruhi Efendi tarafından bu mescit genişletilerek minare, mihrap, minber ve son cemaat yeri eklenerek tam anlamıyla camiye dönüştürülmüştür. Caminin kesme taştan yapılmış orijinal ve şerefeye süslenmiş olan minaresi 1978-79 yıllarında güvenlik gerekçesiyle yıkılmıştır. Yerine günümüzdeki minare inşa edilmiştir. Cami dikdörtgen planlıdır. Bahçeye kemerli bir kapıdan girilmektedir. Son cemaat yeri kuzeyde yer alır ve üç sivri kemerlidir. Mihrap bitkisel ve yaprak motifleriyle süslenmiştir. Batı tarafında camide kadınlar kısmına girişi sağlayan ahşap merdiven bulunmaktadır. Cami hariminin doğusunda şapelin apsisi bulunmaktadır (Turamberk Özerden, 2023: 542).

Sarayönü Cami: Lefkoşa'nın Türk kesiminde, Venedik sütununun bulunduğu Atatürk meydanında yer almaktadır. Caminin bulunduğu yerde Lusignan Dönemi'nde yapılan gotik mimariye sahip bir Katolik kilesi bulunmaktadır. Osmanlı Padişahı II. Selim Dönemi'nde 1570'li yıllarda kilise camiye çevrilmiştir. Bu cami bu dönemde Ali Paşa Camii adıyla da bilinmektedir. 1900 yılında yaşanan deprem sonrasında cami yıkılmış yerine Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid Dönemi'nde Evkaf müdürü Hakkı Bey tarafından Evkaf İdaresince 1902 yılında İngiliz mimar olan Fenton Atkinson, Kuzey Afrika İslam mimarisine benzeyen bir cami inşa etmiştir. Minaresi camiden ayrıdır. Cami Mısır mimari tarzında olup caminin planı geleneksel Kıbrıs Camileri ile aynıdır. Enlemesine uzanan dikdörtgen planlı ve beş akslıdır. Caminin çatısı ahşaptan yapılmıştır. Son cemaat bölümü beş akslıdır. Cami, 1964 yılından itibaren Evlendirme Dairesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Camiye farklı zamanlarda restorasyon yapılarak günümüze kadar ulaşmıştır (Çuhadaroğlu ve Oğuz, 1975: 4).

Arabahmet Paşa Cami: Caminin 1570'li yıllarda yapıldığı ve Hangi Osmanlı Padişah Dönemi'nde olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Osmanlı döneminde Cezayir Beylerbeyi

görevini yapan ve daha sonra Kıbrıs Beylerbeyi görevine getirilen lakabı Arap olan Ahmet Paşa'nın 16. yüzyılda yaşadığı ve Kıbrıs'ın fethiyle birlikte caminin de aynı yüzyılda Arap Ahmet Paşa adına inşa edilen klasik Osmanlı eseridir. Arap Ahmet Mahallesi'nde yer alan caminin 14. yüzyıldan kalma bir katedralin üzerine yapıldığı ve Osmanlı Padişahı Abdülmecid Dönemi'nde 1845 yılında yenileme çalışmalarının yapılmıştır. Cami, kesme taştan kare planlı olarak enine uzanan dikdörtgen şeklinde Anadolu camilerinin geleneksel plan şemasına göre Lefkoşa'da inşa edilmiş tek kubbeli cami özelliği taşımaktadır. Caminin kuzeybatısında, kare sütunlar üzerine konulan üç kubbeyle örtülü son cemaat yeri bulunmaktadır. Kubbelere, bir kasnak üzerine yerleştirilmiş, yaklaşık altı metre çapında büyük bir kubbe ile desteklenmesi ile birlikte dört köşesinde yarım kubbelere bulunmaktadır. Caminin iç tarafına alçak kemerli kapıdan girilmektedir. Caminin mukarnas motifleri ile süslü mermerden yapılmış bir mihrabı ve mihrabı tamamen mermerden yapılmıştır. Caminin kuzeybatısında tek mermer sütunlu direklerle yapılan ahşap bir kadınlar mahfili bulunmaktadır. Caminin kuzeybatı duvarına bitişik kesme taştan inşa edilen minaresi caminin iç kısmına açılmaktadır. Cami avlusundaki şadırvanın yan tarafında Hz. İshak Paşa ve Kâmil Paşa gibi önemli görevlerde bulunmuş kişilerin mezarları bulunmaktadır (Turamberk Özerden, 2023: 538).

Piri Mehmet Paşa Cami (St. George kilisesi): Osmanlı Padişahı II. Selim Dönemi'nde 1570'li yıllarda kilise camiye çevrilmiştir. Kıbrıs'ın Lefke Köyü'nde Bizanslılar döneminde caminin bulunduğu yerde St. George kilisesi bu alanda bulunmaktadır. Kilisenin yapılış tarihi bilinmemektedir. Ada, 7. ve 10. Yüzyıllar arasında Arap saldırıları olmuş ve kilisenin Emeviler tarafından camiye çevrildiği düşünülmektedir. İlerleyen zamanlarda caminin bakımsız olması ibadet yapılmasına engel olmuştur. Ada 1571 yılında Osmanlı hâkimiyetine girince, Osmanlı vezirlerinden biri olan Mehmet Bey, Lefke'deyken bakımsız olan caminin tekrar yapılmasını istemiştir. Camiye, Osmanlı'da 1518-1523 yılları arasında sadrazamlık yapmış olan dedesi Piri Mehmet Paşa'nın ismini vermiştir. Cami, Lefke Köyü'nde yokuş yukarı ana yolda yer aldığı için Yukarı Cami veya Minareli Cami olarak da bilinmektedir. Cami, tipik Osmanlı mimari tarzında, üç köşesi öne ve beş köşesi arkaya bakacak şekilde sekizgen bir gövde üzerine inşa edilmiştir, ön köşeler sütunların üzerine oturtulmuştur. Bu camii Lefke'deki tek kesme taştan yapılan kubbesi olan camiidir. Caminin bahçesinde iki türbe vardır. Birinci türbe, 1839 yılında hayatını kaybeden vezir Osman Paşa'ya aittir. Türbe, doğa motifleriyle süslenmiştir. İkinci türbe, Lefke'ye suyu getirmesiyle, bölgedeki diğer yerleşim yerlerine bağlanan su kanallarını inşa etmesiyle ün sahibi olan Hüseyin Ağa'ya aittir (Visit North Cyprus, 2024b).

Büyük Hamam: Lefkoşa’da Osmanlı döneminden kalma en önemli eserlerden birisidir. Hamamın yapıldığı yer, 14. yüzyılda Lüzinyan bölgesinde ve St. George de Poulains Kilisesi’nin bulunduğu yere 1571 ve 1590 yılları arasında Osmanlı Döneminin ilk yıllarında Lala Mustafa Paşa Vakfı’na gelir sağlamak amacıyla inşa edilmiştir. Hamam kare planlıdır, kesme taştan ve tek katlıdır. Hamam, soyunmalık, ılıkılık ve sıcaklık olarak üç bölümden oluşmaktadır. Soyunma odası geniş pencere eşikleri ile orijinal St. George de Poulains Kilisesi’nin özelliklerini taşımaktadır. Hamam, 2007-2008 yıllarında orijinaline göre yenilenmiştir. Günümüzde halen hizmet vermektedir (Visit North Cyprus, 2024a).

Mevlevi Tekke Müzesi: Kıbrıs’ta bulunan en önemli Osmanlı eserlerinden bir tanesi olan Lefkoşa Mevlevihane’si, Osmanlı Padişahı II. Murad Dönemi’nde Lefkoşa’da Girne Caddesi’nde, Girne Kapısı yönünde Ahmed Paşa tarafından 1593 yılında yaptırılmıştır. Mevlevihane, türbe, mescid, semahane, derviş odaları, mutfak ve misafirhaneden oluşmaktadır. Mevleviliğin manevi kurucusu olan Mevlâna Celaleddin-i Rumi genç yaşta babası Bahaeddin Veled ile Anadolu’ya göç ederek 1228 yılında Anadolu Selçuklu Sultanı olan I. Alaeddin Keykubad Bahaeddin Veled’i Konya’ya davet etmiş ve buraya yerleşmişlerdir. Konya’yı Mevleviliğin Anadolu’daki merkezi yaparak buradan bütün Türk-İslam dünyasına yaymıştır. 1571 yılında Kıbrıs’ın Osmanlılar tarafından fethinden sonra Konya, Antalya ve Karaman gibi yerleşim yerlerinden Kıbrıs’a göç edenler tarafından Mevlevilik Kıbrıs’a girmiştir. Mevlevilik hiçbir dini ayırım gözetmeden tüm insanlara kucak açan ve Allah’tan gelen irfanı, kullarına dağıtan yani insanı merkezine alan bir inanca dayanmaktadır. Lefkoşa Mevlevihane’si, 1607’de Serdar Ferhat Paşa tarafından genişletilmiş ve Mevleviliğin Anadolu’daki merkezi olan Konya’dan mektup aracılığıyla “Mesnevîhan” istenmiştir. Mektuba yanıt olarak Mevlevihane’ye şeyh unvanı ile “Seccâde-i Hazret-i Mevlânâ’dan Derviş Sa’deddin Efendi” gönderilmiştir (Akgün, 2010: 769-770).

Lefkoşa Mevlevihane’si, 1822, 1847, 1934, 1963 yıllarında çeşitli onarımlar yapılmıştır. Mevlevihane bölümlerinden yalnızca kubbeli türbe ile ahşap örtülü semahane ve mescid Günümüze kadar ulaşmıştır. 1954 yılında Mevlevihane’nin derviş hücreleri ve mutfak ile diğer bölümlerde kapatılmıştır. Mevlevihane, 1956 yılına kadar çocuk yuvası olarak hizmet etmiştir. Kısa bir dönem de Güzel Sanatlar Derneği olarak kullanılmıştır. 1961 yılında Konya Mevlânâ Müzesi Müdürü Mehmet Önder tarafından “Kıbrıs Türk Müzesi” olarak düzenlenmiştir. Mevlevihane, 1963 yılında yapılan onarımlarla ilk Türk müzesi olarak 30 Nisan 1963’te Kıbrıs Türk Etnografya Müzesi olarak hizmete açılmıştır. 2002 yılında, Eski Eserler ve Müzeler

Dairesi tarafından Lefkoşa Mevlevihane'sini yeniden tadilatından geçirerek Mevlevi Müzesi olarak 17 Aralık 2002 Şeb-i Aruz yıldönümündeki Sema Ayin-i Şerifiyle açılmıştır (Ögke, 2024: 10).

Ağa Cafer Paşa Cami: Osmanlı Padişahı III. Mehmed Dönemi'nde Girne limanından şehir merkezine giden Arnavut kaldırımına bir sokakta bu dönemde Kıbrıs Beylerbeyi Cafer Paşa tarafından 1599 yılında yaptırılmıştır. Cami adını Cafer Paşa'dan almaktadır. Girne'de yapılan üç mescitten en büyüğüdür. Cami, kesme sarı taştan, dikdörtgen planlıdır. Caminin kuzeybatısında Kare tabanlı, silindirik gövdeli ve tek balkonun yanı sıra minare şerefesinde dekoratif süslemeler bulunmaktadır. EOKA döneminde cami hasar görmüştür. 1974'ten Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra kurulan bir dernek ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından restorasyon yapılmıştır. 1975 yılında ibadete tekrardan açılmıştır (Turamberk Özerden, 2023: 538).

Kumarcılar Hanı: Lefkoşa'nın Asmaaltı Bölgesi'nde, Büyük Han'ın kuzeyinde yer almaktadır. Han'ın yapılış tarihi ve hangi Osmanlı Dönemi'nde yapıldığı kesin bilinmemekle birlikte 1800'lü yılların ilk çeyreğinde Kıbrıs'ın ünlü ve zengin tüccarlarından Fuat Tüccarbaşı tarafından bir Venedik yapısının kalıntıları kullanılarak yaptırıldığı bilinmektedir. Han'ın giriş holündeki Orta Çağ'a ait kemerinden hanın orta avlusuna geçilmektedir. İlk yapıldığında 52 oda bulunan handa günümüze 44 oda ulaşabilmiştir. Odalar, orta avluyu çevreleyen yuvarlak sütunlu kemerlerin alt ve üst tarafında yer almaktadır. Alt taraftaki odalar depo ve ahır olarak kullanılmış üst taraftaki odalar ise konaklama için kullanılmıştır. Odaların bazılarında ocak bulunmaktadır. Odaların döşemeleri mermerden yapılmış dışa tarafa açılan dikdörtgen ve mazgal pencereleri bulunmaktadır. Kumari Han, Küçük Han, Humarcılar Hanı ve düğünlerde çalgıcılık yapanların kolaylıkla bulunduğu yer olduğu için Çalgıcılar Hanı olarak da bilinmektedir. 2011 yılında handa restorasyonuna başlamış ve 2016 yılında hizmete vermeye başlamıştır (Ertürk, 2018b: 184).

Turunçlu Cami: Cami Kapısı üzerinde bulunan kitabeye göre Osmanlı Padişahı II. Mahmud Dönemi'nde 1825 yılında Seyyid Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. İplikçi Mahallesi, Kadınlar pazarı Sokağında bulunan cami, kesme taşlarla enine dikdörtgen planlı bir yapıya sahiptir. L şeklindeki son cemaat yeri, yapının kuzey ve batı cephelerini çevrelemektedir. Ahşap çatıyı taşıyan kemerler dört adet olarak doğu-batı yönünde uzanmaktadır. Kuzeydoğu köşedeki, mahfilin tavanı ahşap sütunlar üzerine çıtalı tavan şeklinde yapılmıştır. Son cemaat yerinin kuzey tarafında silindirik sütunlar konumlanmış çift merkezli altı sivri kemer ve batı tarafında dört sivri kemer bulunmaktadır. Caminin minberi barok tarzı

bezemeler ile yapılmıştır. Kuzeydoğu köşede yer alan gövdesinde dört sıra bilezik bulunan ve silindirik şekilde taştan minaresi bulunmaktadır. Minarenin Şerife altının yatay şekilde olması yapıldığı dönemin özelliğini göstermektedir (İnce, 1996: 5).

Sultan II. Mahmud Kütüphanesi: Osmanlı Padişahı II. Mahmud Dönemi'nde Lefkoşa'nın kuzey kesiminde Selimiye Camii'nin doğu tarafında bulunan, Kıbrıs mutasarrıfı Ali Ruhi Efendi tarafından 1829 yılında kesme taşlar kullanılarak ve kütüphanenin kuzeyinde bulunan Büyük Medrese'nin yanına inşa edilmiştir. Tek kubbeli mekânı ve önünde iki kubbeli revakıyla klasik Osmanlı mimari özelliklerini taşır. Kütüphanenin kapısında II. Mahmud'un 1244 tarihli tuğrası ve iç kısımda şair Hilmi Efendi'nin yazmış olduğu kaside yer almaktadır. Kütüphanede yaklaşık 1800 kitap bulunmaktadır kitapların bazıları saray kitaplığından gelmiştir. Kütüphane binası, 2008 yılında kütüphanede restorasyon yapılarak hizmete açılmış ve günümüzde hizmet vermeye devam etmektedir (Halaçoğlu Konuk, 2019: 15).

Kutub Osman Tekkesi: Magosa'daki Osmanlı devri eserlerinden birisidir. 18. Yüzyılda Osmanlı padişahı IV. Mehmet döneminde yapılmıştır. Magosa'da Lefkoşe Kapısı dışındaki türbelerin arkasında bulunan bu tekke, L biçiminde planlanmış, biri tonoz, diğer ikisi kubbe ile örtülü üç hacim ile birleştirilmiş kubbeli bir türbeden oluşmaktadır. Kutub Osman, Osmanlı sarayından 1738 yılında Kıbrıs'a sürülmüş bir âlimdir. Kıbrıs'a gelişinden bir yıl sonra vefat etmiş ve Magosa'da defnedilmiştir. II. Mahmut döneminde, Kıbrıs muhassıllarından Seyit Mehmet Ağa tarafından türbesi yapılmış, türbeye küçük bir mescit ve çeşitli odalar eklenmiş, bir de şeyh tayin edilmiştir. Tekke, 19. Yüzyılda büyütülmüş ve bazı ek binalar yapılmıştır. Tekkenin bahçesinde taşları yazısız yedi adet mezar bulunmaktadır (Çuhadaroğlu ve Oğuz, 1975: 7).

Hız. Ömer Türbesi: Girne merkeze yaklaşık 4 km mesafede Çatalköy'de bulunmaktadır. Türbe, Kıbrıs'ta bulunan İslami eserlerin en önemlilerinden birisidir. Rivayete göre Muaviye Ordusu İslamiyet'i yaymak için çıktığı seferde, Kıbrıs'a ulaştığında Muaviye Ordusu komutanlarından Hız. Ömer ve silah arkadaşları ile Bizanslılarla yaptıkları çatışma sonucu 6 askeri ile birlikte öldürülmüştür. Sağ kalan askerler tarafında Hız. Ömer ve askerler türbenin altında bulunan mağaraya defnedilmiştir. Osmanlıların Kıbrıs'ı fethinden sonra kesin bir tarih bilinmemekle birlikte mağaradan çıkarılarak şimdiki yerlerine defnedilmiş, bir türbe ve mescit yapılmıştır. Günümüzde türbenin içinde 7 adet sanduka bulunmaktadır. 1963 yılında Rum saldırıları sonucu türbe zarar görmüştür. Daha sonra türbe, 1974 yılında yıldırım düşerek kullanılamaz duruma gelmiştir. 1978 yılında yapılan yenileme çalışmaları ile ziyarete ve ibadete hizmet vermeye başlamıştır (Ertürk, 2018b: 142).

Sonuç

Kıbrıs'ın tarih boyunca stratejik konumu nedeni ile farklı medeniyetlere ev sahipliği yapması sonucu zengin bir tarihe sahiptir. Ev sahipliği yapmış olduğu medeniyetlere ait somut ve soyut değerlerin fazla olması Kıbrıs'ta kültürün zenginliğini göstermektedir. Kıbrıs, Yeni Taş Devri'nden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dönemi'ne kadar yaşamış medeniyetlerin yemek, sanat, mimari, inançları, gelenek ve görenekleri ile bütün medeniyetler, kendisinden önceki medeniyetin kültürü üzerine kendi kültürünü eklemesi sonucu Kıbrıs'ta kültürün gelişmesini sağlamış ve bugün ki Kıbrıs kültürünü oluşturmuştur. Örneğin, Osmanlı Padişahı II. Selim Dönemi'nde 1570 yılında Kıbrıs'ın fethinden sonra Anadolu'dan Kıbrıs'a göç eden Türkler, yemek kültürlerini Kıbrıs'ta yaymaya başlamıştır. Kıbrıs kültürü, Kıbrıs halkı tarafından nesilden nesile aktarılmaya devam edecektir.

Kıbrıs'ın İngiliz egemenliğine geçişi, İngiltere ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan 4 Haziran 1878'de Berlin Antlaşması ile başlamış, Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer aldığı için 5 Kasım 1914'te İngilizler Kıbrıs'ı ilhak ederek resmi olarak İngiliz egemenliği başlamıştır. I. Dünya Savaşı sonunda 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması ile Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ın İngiltere tarafından ilhakı kabul etmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın başlaması ile Sevr Antlaşması uygulanmamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından imzalanan 24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması ile Türkiye, 5 Kasım 1914'te İngiltere'nin Kıbrıs'ı ilhak kararını tanımıştır. İngilizlerin adada egemenliğinin başlaması ile birlikte adayı böl-yönet politikası ile yönetmeye başlamışlardır. Böl-yönet politikası ile Türkler üzerinde baskı uygulanmış ve dışlama yapılmıştır. İngilizlerin bu tutumları adada kargaşa ortamının başlamasını sağlamıştır. Daha sonra bu durum adada yaşayan Rumlar ve Türkler arasında çatışmalara dönüşmüştür. Bu kanlı çatışmalar sonucunda 30 Aralık 1963'te Lefkoşa, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında yeşil hat sınır olacak şekilde ikiye ayrılmıştır. Adanın ikiye ayrılmasından sonra yaşanan politik süreçlerle beraber Rumlar katliamlarına devam etmiştir. Bu katliamlara dur demek için Türk Silahlı Kuvvetlerinin başlatmış olduğu Kıbrıs Barış Harekâtı sonucunda 16 Ağustos 1974'te ateşkes imzalanarak katliamların önüne geçilmiştir. 15 Kasım 1983'te Kıbrıs Türkü, bağımsızlığını ilan ederek Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bulunduğu konum ve ikliminden dolayı turizm oldukça elverişlidir. Her ülkenin olduğu gibi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin geçim kaynaklarından birisi turizmdir. Turizm çeşitleri bakımından oldukça zengindir. Turistler genellikle deniz, kum, güneş ve eğlence turizmi için burayı tercih etmektedirler. Kuzey Kıbrıs

Türk Cumhuriyeti kültürünün tanınması için sosyal medyalar ve internet sitelerine reklam verilerek tanıtımı yapılabilir veya bölgede uluslararası etkinliklerin yapılması ile kültür turizmine olan ilgi artırılabilir. Ayrıca Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, yeni politikalar belirleyerek kültürel varlıkların tanınırlığını ve korunmasını sağlamalı ve kültür varlıklarının korunması hakkında yerel halk bilinçlendirilmelidir. Devlet tarafından vakıflar ve topluluklar kültür varlıklarının korunması için desteklenmelidir. Kültürel mirasın ve kültür varlıklarının korunması için ilkokuldan başlayıp üniversite eğitimine kadar devam eden dersler ve etkinlikler ile küçük yaşlarda kültürel miras bilincinin oluşmasına yardımcı olabilir. Devlet tarafından bu tür gelişmeler ve destekler ile kültür turizmine önemli katkı sağlamaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kültür turizminin daha fazla tercih edilmesi için tur operatörleri tarafından hazırlanan Kıbrıs kültür turlarının sosyal medyalar, internet sitelerinde reklamının yapılması ve tur ücretinde indirim sağlanması gibi kampanya uygulamalarının yapılması turistlerin tatil için Kıbrıs'ı seçmesi sağlanabilmektedir. Kıbrıs'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesi ile yapılan camiler, kiliseden çevrilen camiler, tekkeler, türbeler Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin inanç turizmi bakımından zenginlik göstermektedir. Bu yapıların dışında han, hamam, kütüphane ve konutlarda yapılmıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan Osmanlı eserlerinin tanıtımı için internet sitelerine ve sosyal medyalar reklamı yapılabilir. Tur operatörleri tarafından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan Osmanlı eserleri adı altında paket turlar hazırlanabilir. Osmanlı eserlerini sanal gerçeklik ile insanlara sanal tur yaptırarak bu eserlerin daha fazla tanınması sağlanabilir ve sanal tur sonucunda sanal turda gezmiş olduğu Osmanlı eserini fiziki olarak yerinde görmek isteği ortaya çıkabilir. Böylece deniz, kum, güneş ve eğlence turizminin yanı sıra turistler Kıbrıs'ın tarihini, tarihi yerlerini ve kültürünü daha iyi tanıma imkânı sağlanabilir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne münferit olarak gelen turistlerin Osmanlı eserlerini kolayca gezilmesini sağlayan haritalar, broşürler, teknolojik uygulamalar ve sanal turların yapılması Osmanlı eserlerinin daha fazla turist çekmesi ve tanınmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Günümüze kadar ulaşan Osmanlı eserlerinin restorasyon ve bakınanlarının yapılması bu eserlerin daha uzun süre ayakta kalmasını ile birlikte nesilden nesile bu kültür varlıklarının aktarımı sağlanmaya devam edecektir.

Kaynakça

Ahmetaj, M. (2011). Berlin Kongresi ve Sonuçlarının Osmanlı Devleti ve Arnavutlar Üzerindeki Etkileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.

Akçay, E.Y. (2018). Roma Dönemi'nde Kıbrıs'ın Yaşadığı Dönüşüm. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5-2, 137-148.

Akgün, S. (2010). Kıbrıs Türk Toplumunun Siyasi ve Kültürel Hayatında Lefkoşa Mevlevihanesi'nin Yeri. *BELLETTEN*, 74-271, 769-788.

Alasya, H. F. (1964). *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri* (1. Baskı). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Antoniadou, S. (2019). *Cyprus 11000 years of history and civilisation*. Deputy Ministry of Tourism.

Bağışkan, T. (2019). *Kıbrıs'ta Osmanlı, İslam ve İslamlaştırılan Eserler*. Lefkoşa: Kıbrıs Türk Eğitim Vakfı.

Bahçe A. Sadık (2009). Kırsal Gelişimde Kültür (Mirası) Turizmi Modeli. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25.

Balyemez, M. (2021). İngiliz Yönetimi Döneminde Kıbrıs'ta Çıkarılan İkinci Rum İsyanı (18-19 Aralık 1954). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 37-103, 217-252.

Bar-Yosef Mayer, D. E., Kahanov, Y., Roskin, J. ve Gildor, H. (2015). Neolithic Voyages to Cyprus: Wind Patterns, Routes, and Mechanisms. *The Journal of Island and Coastal Archaeology*, 10-3, 412-435.

Bozkurt, A. O. (2019). *Roma-Mısır İlişkileri (MÖ. 3. Yüzyıl – MS 395)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Bulatović, I., Stranjančević, A., Lacmanović, D. ve Raspor, A. (2017). Casino Business in the Context of Tourism Development (Case: Montenegro). *Social Sciences*, 6-4, 146, 2-16.

Camilleri, M. A. (2018). The Tourism Industry: An Overview. In *Travel Marketing, Tourism Economics and the Airline Product* (Chapter 1, pp. 3-27). Cham, Switzerland: Springer Nature.

Cankut, A. (2021). Rumların Akritas Soykırım Planları ve Kıbrıs'ta Çözumsuzlüğün Başlangıcı. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 8(19), 71-87.

Christodoulou, P. (2013). Cyprus in Antiquity. Antonis Petrides, George Kazamias, Emmanouil Koumas Cyprus (Editör by) içinde *Introduction to the History of Cyprus* (ss. 9-59). Cyprus: Open University of Cyprus.

- Cizrelioğulları, M. N., Altun, Ö. ve Altıntaş, T. (2020). Yerel Halkın Özel İlgi Turizmi Açısından İnanç Turizme Bakışı: KKTC Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4-2, 1246-1263.
- Çakmak, Z. (2010). Kıbrıs'tan Anadolu'ya Türk Göçü (1878–1938). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(36), 201-223.
- Çam O. ve Çelik C. (2022). Festival Turizmi Çerçevesinde Bir Değerlendirme: Rio Karnavalı, Sivas İnterdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi, 5(1), 1-20.
- Çavuşoğlu, M. ve Çavuşoğlu, O. (2018). Gastronomi Turizmi ve Kıbrıs Sokak Lezzetleri Üzerine Bir Araştırma. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2-Ek1, 637-651.
- Çımat, A. ve Bahar, O. (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi içindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme, *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*. 6-2003, 1-18.
- Çuhadaroğlu, F. ve Oğuz, F. (1975). Kıbrıs'ta Türk Eserleri, *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, 2, 1-76.
- Denizli, A. (2020). Kıbrıs'ta Yunan Terör Örgütü Eoka ve Katliamları. *Uluslararası Eğitim ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2-2, 1-25.
- Erdemir, H. P. ve Erdemir, H. (2010). Kudüs' te Yahudi İsyanı ve Yahudiler. *History Studies, Ortadoğu Özel Sayısı*, 126,117-136.
- Eroğlu, H. (2002). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18-54, 735-793.
- Ertekin, E. (2008). Roma Çağında Cılcıca'dan Yolsuzluk Örnekleri. *Olba*, 16, 361-384.
- Ertürk, M. (2018a). Kıbrıs Türk Milli Mücadele Dönemi'nden Miras: KKTC'nin Hüzün Turizmi Potansiyeli. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2-4, 57-73.
- Ertürk, M. (2018b). *Tarihi, Kültürel ve Turistik Değerleri ile Kıbrıs* (1. Baskı). İstanbul: Nobel Bilim Eserler.
- EVKAF (2024), Kutup Osman Tekkesi, erişim linki: <https://evkaf.org/haber-kutup-osman-turbe-ve-tekkesi> Erişim Tarihi: 28.08.2024
- Eyice, S. (1992), *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6, 514-515.
- Göktürk, T. B. (2008). Rumlar'ın Kıbrıs'taki Enosis İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı; Öncesi ve Sonrası. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(16), 335-63.
- Gözlü, A. (2011). *Kıbrıs Eskiçağı ve Jeopolitiği* (1. baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Günay, N. (2007). Kıbrıs'ın İngiliz İdaresine Bırakılması ve Bunun Anadolu'da Çıkan Ermeni Olaylarına Etkisi. *Gazi Akademik Bakış*, 1(1), 115-126.

Halaçoğlu Konuk, N. (2019). Kıbrıs Sultan II.Mahmud Kütüphanesi Ve Yunanistan Rodos Hafız Ahmed Ağa Kütüphanesi'nin Mekân-İnsan İlişkisi Açısından İrdelenmesi. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2-4, 11-20.

İrkıçatal, E. (2012). İkinci Dünya Savaşı Sonrası İngiltere'nin Ortadoğu Politikaları İçin Kıbrıs'ın Stratejik Önemi ve Kıbrıs Meselesinin Ortaya Çıkışı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 31-59.

İslomov, O. A. (2021). Cultural Tourism. *International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences*, 10-12, 286-290.

İnce, K. (1996). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs'ta 1789-1839 Yıllarındaki Osmanlı Cami ve Mescitleri, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 4, 1-17.

Keser, U. (2013). *Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı 1974*. Ankara: Pulat Basımevi.

Korkmazer, S. (2023). *Osmanlı Devleti Döneminde Kıbrıs Vakıfları (1570-1826)* (1. Baskı). Bursa: Emin Yayınları.

Köse, O. (2017). Önsöz. Osman Köse (Editör by), içinde *Tarihte Kıbrıs I*, (ss. 7-9). İstanbul: D9KUZ10BE5.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Turizm Planlama Dairesi (2024). <https://turizmplanlama.gov.ct.tr/Portals/45/Turizm%20%C4%B0statistikleri/2023/YILLIK%202023-son.pdf?ver=2024-08-29-113846-097> Erişim Tarihi: 30.08.2024.

Love Cyprus (2022). *11.000 Years Of History And Culture*. Deputy Ministry of Tourism.

Maden, F. (2013): Büyük Güçlerin Berlin Antlaşması'nın Uygulanmasına Yönelik Baskıları. *History Studies*, 5(1), 267-286.

Mallinson, W. (2012). *Cyprus A Historical Overview*. Republic Of Cyprus.

Matuchniak-Krasuska A. (2015). Culture and Society. Bielawska-Batorowicz E. (Editör by) içinde *Poland History, Culture and Society* (ss. 233-259). Łódź: Wydawnictwo Tercja.

Menekşe, M. (2013). Berlin Konferansı Sonrasında Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde Kıbrıs Meselesi (1878-1923). *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 6(12), 309-325.

Mercan, M. S. (2019). Dış Siyasi Olaylarla İlgili TBMM'nin Gizli Oturum Görüşmelerinde Kıbrıs (1974) (1. Baskı). Ankara: İksad Yayınevi.

Middle East Technical University (2024). İlk Çağlarda Kıbrıs, Erişim linki: https://users.metu.edu.tr/birten/ilkcag.html#_edn6 Erişim Tarihi: 11.06.24

Okkar, R. (2017). Eski Çağlardan Roma Dönemine Kıbrıs/Alashiya Adasındaki Siyasi Oluşumlara Genel Bir Bakış. Osman Köse (Editör by), içinde *Tarihte Kıbrıs I*, (ss. 29-42). İstanbul: D9KUZ10BE5.

Orallı, L. E., Sula, İ. E. ve Telli, B. (2024). *Kıbrıs Barış Harekâtı'nın 50. Yılı* (1. Baskı). İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.

Ögke, A. (2024). Kıbrıs'ta Tasavvuf ve Lefkoşa Mevlevîhânesi. *9. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Yurt Dışı Türk Kültür Varlıkları "Kıbrıs" 21-24 Ekim 2021/ Lefkoşa Kıbrıs Bildirileri* içinde (113-134). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Önalp, E. (2007). *Geçmişten Günümüze Kıbrıs*. Ankara.

Özdipçiner, N. ve Soydaş, M. (2016) Turizm Endüstrisi ve Konaklama İşletmeleri. Abdullah Karaman (Editör by), içinde *Otel İşletmeciliği* (ss. 2 -21). Konya: Eğitim Kitapevi.

Özmen, S. (2018). Kıbrıs Türklerinin Kökeni ve Sosyo-Kültürel Özellikleri. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2-3, 21-33.

Öztürk, C. ve Gürdallı, H. (2021). Lefkoşa ve Mağusa'da Gotik Yapıların Mimari Elemanlara Göre Analizi. *YDÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-20.

Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ. (2002). Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2-2.

Rowe, A., Smith, J. D. ve Borein, F. (2002). *Career Award Travel and Tourism Standard Level*. Cambridge: Cambridge University Press.

Silberberg, T. (1995). Cultural Tourism and Business Opportunities for Museums and Heritage Sites. *Tourism Management*, 16 (5), 361-365.

Şahin, İ. (2012). 1878 Kıbrıs Antlaşması Ve Ermeni Meselesi. *Ermeni Araştırmaları*, 43, 133-164.

Şekerciler, F. ve Ketenoğlu, O. (2011). Kıbrıs-Karpaz Milli Parkı Kuzey Kumullarının Florası. *Biological Diversity and Conservation*, 4-2, 189-203.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024). Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı Tarihçe, Erişim linki: https://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa Erişim Tarihi: 20.06.2024.

Turamberk Özerden, S. (2023). Utilization of Ottoman Tangible Cultural Heritage in Northern Cyprus for Tourism Purposes. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 10-28, 533-552.

Turamberk Özerden, S. ve Ilgaz, B. (2022). Somut Kültürel Miras Kapsamında Kuzey Kıbrıs'ta Bulunan İslami İnanç Merkezlerinin İnanç Turizmi Açısından Değerlendirilmesi, *II-International Conference on Global Practice of Multidisciplinary Scientific Studies*, Batumi, Georgia, July 26-28, 1369-1391.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük (1998). 1. ve 2. Cilt. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Usal, A. ve Kuşlivan, Z. (1998). *Davranış Bilimleri (Sosyal Psikoloji)* (2. Baskı). İzmir: Fakülteler Kitapevi.

Ünüvar, Ş. (2008). *Konaklama İşletmeleri Ağırlıklı Turizmde Reklam Kampanyaları* (1. Baskı). Konya: Çizgi Kitapevi.

Üstün, E. (2018). Memlûk Devleti'nin Kıbrıs'ı Hâkimiyeti Altına Alması. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 1-1, 26-42.

Vatansever, M. (2010). Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 12-Özel Sayı, 1487-1530.

Visit North Cyprus (2024a). Büyük Hamam, erişim linki: <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/buyuk-hamam/> Erişim Tarihi: 30.06.2024

Visit North Cyprus (2024b). Piri Mehmet Paşa Camii, erişim linki: <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/piri-mehmet-pasa-camii/> Erişim Tarihi: 30.06.2024

Visit North Cyprus (2024c). Selimiye Cami, erişim linki: <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/selimiye-camii/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

Visit North Cyprus (2024d). Lala Mustafa Paşa Cami, erişim linki: <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/lala-mustafa-pasa-camii/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

Visit North Cyprus (2024e). Haydar Paşa Cami, erişim linki: <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/haydarpasa-camii/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

Visit North Cyprus (2024f). Sinan Paşa Cami, erişim linki: <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/sinan-pasa-camii/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

Visit North Cyprus (2024g). Büyük Han, erişim linki: <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/buyuk-han/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

Visit North Cyprus (2024h). Arabahmet Cami, erişim linki: <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/arabahmet-camii/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

Visit North Cyprus (2024ı). Büyük Hamam, erişim linki: <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/buyuk-hamam/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

Visit North Cyprus (2024j). Mevlevi Tekke Müzesi, erişim linki <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/mevlevi-tekke-muzesi/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

Visit North Cyprus (2024k). Ağa Cafer Paşa Cami, erişim linki <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/aga-cafer-pasa-camii/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

Visit North Cyprus (2024l). Kumarcılar Hanı, erişim linki <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/kumarcilar-hani/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

Visit North Cyprus (2024m). Hz. Ömer Türbesi, erişim linki <https://www.visitncy.com/tr/kesfet/hz-omer-turbesi/> Erişim Tarihi: 28.08.2024

Whyte, B. Hood, T. ve White, B. P. (2012). *Cultural and Heritage Tourism: A Handbook for Community Champions*. Canada: Federal Provincial Territorial Ministers of Culture and Heritage.

Wikipedia (2024a). Laleli Cami, erişim linki: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%B6%CE%B1%CE%BC%CE%AF_%CE%9B%CE%AC%CE%BB%CE%B5%CE%BB%CE%B9_\(%CE%9B%CE%B5%CF%85%CE%BA%CF%89%CF%83%CE%AF%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%B6%CE%B1%CE%BC%CE%AF_%CE%9B%CE%AC%CE%BB%CE%B5%CE%BB%CE%B9_(%CE%9B%CE%B5%CF%85%CE%BA%CF%89%CF%83%CE%AF%CE%B1)) Erişim Tarihi: 28.08.2024

Wikipedia (2024b). Sarayönü Cami, erişim linki: https://tr.wikipedia.org/wiki/Saray%C3%B6n%C3%BC_Camii Erişim Tarihi: 28.08.2024

Wikipedia (2024c). Turunçlu Cami, erişim linki: https://tr.wikipedia.org/wiki/Turun%C3%A7lu_Camii Erişim Tarihi: 28.08.2024

Wikipedia (2024d). Sultan II. Mahmud Kütüphanesi, erişim linki: https://en.wikipedia.org/wiki/Library_of_Sultan_Mahmud_II Erişim Tarihi: 28.08.2024

Yalçın, E. (2016). Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı ve Rauf Denktaş. *Atatürk Yolu Dergisi*, 15-58, 279-301.

Yellice, G. (2012). 1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 12(24), 13-26.

Yıldırım, İ. ve Özçelik, H.M. (2021). Kıbrıs Meselesi ve Eoka Terör Örgütü. *International Social Sciences Studies Journal*, 7-80, 1188-1196.

Yılmaz, H. (2017). Kıbrıs Barış Harekâtı ve Sonuçları. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6-1, 87-98.

Yiangou, A. (2013). Cyprus under the British, 1878-1945, George Kazamias, Emmanouil Koumas Cyprus (Editör by) içinde *Introduction to the History of Cyprus* (ss. 167-206). Cyprus: Open University of Cyprus.

Ekler

Ek-1:

Selimiye Cami (St. Sophia Katedrali) (Visit North Cyprus, 2024c)

Ek-2:

Lala Mustafa Paşa Cami (St. Nicholas Katedrali) (Visit North Cyprus, 2024d)

Ek-3:

Haydar Paşa Cami (St. Catherine Katedrali) (Visit North Cyprus, 2024e)

Ek-4:

Sinan Paşa Cami (St. Peter ve St. Paul Kilisesi) (Visit North Cyprus, 2024f)

Ek-5:

Büyük Han (Visit North Cyprus, 2024g)

Ek-6:

Laleli Cami (Wikipedia, 2024a)

Ek-7:

Sarayönü Cami (Wikipedia, 2024b)

Ek-8:

Arabahmet Cami (Visit North Cyprus, 2024h)

Ek-9:

Piri Mehmet Paşa Cami (St. George kilisesi) (Visit North Cyprus, 2024b)

Ek-10:

Büyük Hamam (Visit North Cyprus, 2024ı)

Ek-11:

Mevlevi Tekke Müzesi (Visit North Cyprus, 2024j)

Ek-12:

Ağa Cafer Paşa Camii (Visit North Cyprus, 2024k)

Ek-13:

Kumarcılar Hanı (Visit North Cyprus, 2024l)

Ek-14:

Turunçlu Cami (Wikipedia, 2024c)

Ek-15:

Sultan II. Mahmud Kütüphanesi (Wikipedia, 2024d)

Ek-16:

Kutup Osman Tekkesi (EVKAF, 2024)

Ek-17:

Hz. Ömer Türbesi (Visit North Cyprus, 2024m)